

Handjeklap en kromme balken

Een verkenning van personages in verhalen over een versterkingstraject in het gaswinningsgebied in Groningen

Joop van Wijnen

x

x

Masterscriptie Humanistiek

Scriptiebegeleider: Eva Mulder

Tweede lezer: Abdelilah Ljamai

Coördinator: Annemiek Schilpzand

2-8-2024

22656 woorden

Is Groningen het begin

van het einde der wereld?

Plotseling woon je tussen

zigzag gescheurde muren,

adem je slierten gasbel.

Van Overschild tot Uithuizen

waar mijn voorouders woonden -

Schildwolde, Westerwijtwerd,

Loppersum, ik fietste daar

lag in schaduw van olmen,

in het eindeloos wijde,

voelde mij hogelander

hier geworteld gezegend.

Sinds de beving in Huizinge zijn zeven jaar verstreken -

is je ergste leed

nu eindelijk bijna geleden

na deze 'ramp in slowmotion'?

We weten het niet, wij vrezen

onder ons Hoge Land

rommelt een onderwereld

die nog niet is bedwongen.

Moed houden, Grunnen, jij bent

ouder dan de stad Rome.

Dwing het verre Haagse

tot haast en gerechtigheid.

Wat jij deelt met heel deze lieve bedreigde wereld, is:

hoop op veiligheid, vrede.

Groningen, vrede zij jou.

- *Huub Oosterhuis, 2020*

Voorwoord

Deze scriptie was een hele bevalling. In oktober vorig jaar was ik bezig met oriënteren op mijn afstudeeronderzoek. Inmiddels zijn we ruim negen maanden verder, en is er een zo goed als voldragen scriptie.

Dit is niet zonder slag of stoot gegaan. Onderzoek doen in een politiek geladen gebied, waar ik ook nog eens opereer met een dubbele pet op, als geestelijk verzorger én als masterstudent, brengt veel wendingen en morele vragen met zich mee. (Hierover wijd ik uit in het methodehoofdstuk.)

Ik heb dit gelukkig niet in mijn eentje hoeven doen. Ik ben heel dankbaar voor de fijne groep mensen om me heen die me hebben geholpen om deze scriptie mogelijk te maken. Bram, dank voor je geduld, alle maaltijden en omhelzingen als ik niet meer kon. Collega's Nicole, Naomi, Marjo, dank voor het faciliteren en meedenken vanuit GVA. Zonder jullie enthousiasme was deze Groningen-scriptie alleen maar een wens gebleven. En, *last but not least*, de respondenten. Dank allemaal voor jullie tijd en openheid. En specifiek: Janita. In deze scriptie schrijf ik onder andere dat Groningers soms een praktische inslag en eenvoudig menselijk contact missen wanneer ze in een versterking zitten. Jij hebt laten zien hoe je dat wél doet. Wilde ik NCG-medewerkers interviewen, dan belde je ze ter plekke op. Wilde ik een buurtbewoner spreken, dan liepen we er zo naar binnen. Bedankt voor je toewijding. Ik ben blij dat ik de eerste student was die bij jou aan de keukentafel mocht komen zitten.

Tot slot: mijn hoop was dat deze scriptie op de een of andere manier een positieve bijdrage zou leveren aan de problematiek in het gaswinningsgebied. Ik heb gemerkt dat ik door dit onderzoek nieuwe inzichten heb verworven over de belevingswereld van betrokkenen bij een versterkingsoperatie. Het stemt me tevreden dat ik deze mee kan nemen naar mijn werk als geestelijk verzorger in het Groningse aardbevingsgebied. Dit is in ieder geval een bescheiden maar waardevolle opbrengst van deze scriptie.

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
Inhoudsopgave	5
Samenvatting	7
Inleiding	9
Theoretisch kader	17
Literatuuroverzicht	22
Methodologie	33
Bevindingen	42
Nationaal Coördinator Groningen	47
Aannemers	49
Bewoners	57
Rest van Nederland	64
Conclusie	70
Discussie	74
Literatuur	81
Bijlagen	86

Samenvatting

Conflict en gespannen relaties zijn een probleem in het gaswinningsgebied in Groningen. Met name versterkingen (bouwoperaties die gebouwen in Groningen aardbevingsbestendig dienen te maken), zorgen soms voor spanning en onenigheid onder betrokkenen en hun gemeenschappen. Er zijn verschillende wetenschappelijke projecten waarin de impact van de gaswinning in kaart wordt gebracht. Het accent ligt hierin echter vaak op de manier waarop individuen de gaswinning, aardbevingen en versterkingen beleven. Hoe mensen in het gaswinningsgebied zich tot elkaar verhouden, is nog relatief onontgonnen terrein.

In dit onderzoek heb ik de manier waarop betrokkenen bij een versterkingsoperatie elkaar zien, verkend. Ik heb eerst inzichten uit voorgaand wetenschappelijk onderzoek hierover gebundeld. Daarna heb ik zelf empirisch onderzoek hiernaar gedaan. Daarvoor heb ik meerdere betrokkenen bij een versterkingsoperatie in een dorp in het gaswinningsgebied geïnterviewd. Deze data heb ik geanalyseerd aan de hand van twee vragen. Ten eerste: welke personages komen naar voren in de verhalen van de respondenten? Ten tweede: hoe worden die personages opgetekend? (Welke eigenschappen krijgen ze toegeschreven, bijvoorbeeld?) Hierbij heb ik onder andere erop gelet of ze als hetzelfde of anders van elkaar worden opgetekend, of ze als actoren of passief worden opgetekend, en of ze als veranderlijk door de tijd of juist hetzelfde worden opgetekend. Dit doe ik in navolging van narratieve identiteitsconstructie zoals Bamberg (2020) dit beschrijft. Ook heb ik gekeken of er rechten en plichten van de personages naar voren kwamen, zoals gebruikelijk in Positioning Theory (Slocum-Bradley, 2010). Deze methode past goed bij dit gebied, omdat uit eerder onderzoek (Van Uffelen, 2024) blijkt dat het erg verschilt hoe betrokkenen kijken naar de plichten van de overheid/overheidsinstanties om de bevingsproblematiek af te handelen. De centrale vraag in dit onderzoek is dan ook: Hoe worden betrokkenen bij versterkingsoperaties opgetekend door betrokkenen bij een versterkingsoperatie in het gaswinningsgebied in Groningen?

Uit dit onderzoek blijkt dat de personen en partijen die direct betrokken zijn bij de versterkingsoperatie, ook het meest prominent voorkomen in de vertellingen van de respondenten. De regering wordt bijvoorbeeld meestal zijdelings genoemd. De personages die wel prominent aanwezig waren in de constructies van de respondenten, waren de NCG, aannemers, bewoners en de rest van Nederland. De NCG werd opgetekend als moeilijk begrijpbare organisatie, met een kluwenachtige binnenkant waar regels elkaar tegenspreken

en verschillende afdelingen elkaar tegenwerken. Ook construeerden respondenten NCG-medewerkers als anoniem en met weinig actorschap. Aannemers, bewoners en de rest van Nederland werden vooral beschreven aan de hand van ervaringen met een specifieke aannemer. Zij hadden dus niet zozeer een coherente identiteit in de verhalen van respondenten. Wel kwamen vaak dezelfde vragen terug. Voor de aannemer was dit: hoe gaat de aannemer om met de bewoner, winst maken, en de kwaliteit van haar werk? Voor bewoners speelde vooral de vraag: in hoeverre heeft de bewoner actorschap? Wat betreft de rest van Nederland, werd vooral Limburg en het westen aan de orde gebracht. Hierbij werd Limburg vergeleken met Groningen, vanwege hun achtergestelde positie in Nederland. Het westen werd gecontrasteerd met Groningen (en Limburg), vanwege hun vooropgestelde positie in Nederland. Dit onderzoek geeft zo een inkijkje in de achterliggende ideeën die betrokkenen in het gaswinningsgebied over elkaar hebben. Om de onderlinge spanning in het gebied adequaat te kunnen adresseren, is het nodig om meer onderzoek te doen met een relationele inslag.

Inleiding

“Mensen groeten elkaar niet meer” zegt Annie tegen mij als we aan een kop thee zitten. Annie is ondernemster en bewoner in een Gronings dorp. Ik ga af en toe bij haar op bezoek in het kader van mijn werk als geestelijk verzorger in het aardbevingsgebied in Groningen. Ze is een van de vele bewoners van wie mijn collega's en ik horen dat de relaties tussen mensen in het bevingsgebied soms onder grote spanning staan.

Deze sociale ontwikkeling heeft een uitgebreide historische context. In de provincie Groningen is vanaf 1963 aardgas gewonnen door de NAM, een samenwerking van internationale oliemaatschappijen Shell en ExxonMobile (Busscher & Ukpabi, 2021). Dit deden ze in nauwe samenwerking met de Nederlandse overheid. In de winningsregio leidde dit tot bodemdaling en vanaf de jaren '80 ook tot aardbevingen (Bakema et al., 2018). Deze aardbevingen leiden tot veel en grote schade aan gebouwen in het noorden van Nederland. Van nature komen er geen aardbevingen voor in Groningen, de huizen zijn dus niet gebouwd om daartegen bestand te zijn. Bovendien ontstaan de bevingen minder diep in de grond dan natuurlijke aardbevingen, en versterkt de Groningse kleigrond de trillingen in de aarde. Onder andere hierdoor is de impact van de bevingen aan de oppervlakte relatief groot. In de loop der tijd zijn er dan ook verschillende maatregelen genomen om de aardbevingsschade te adresseren.

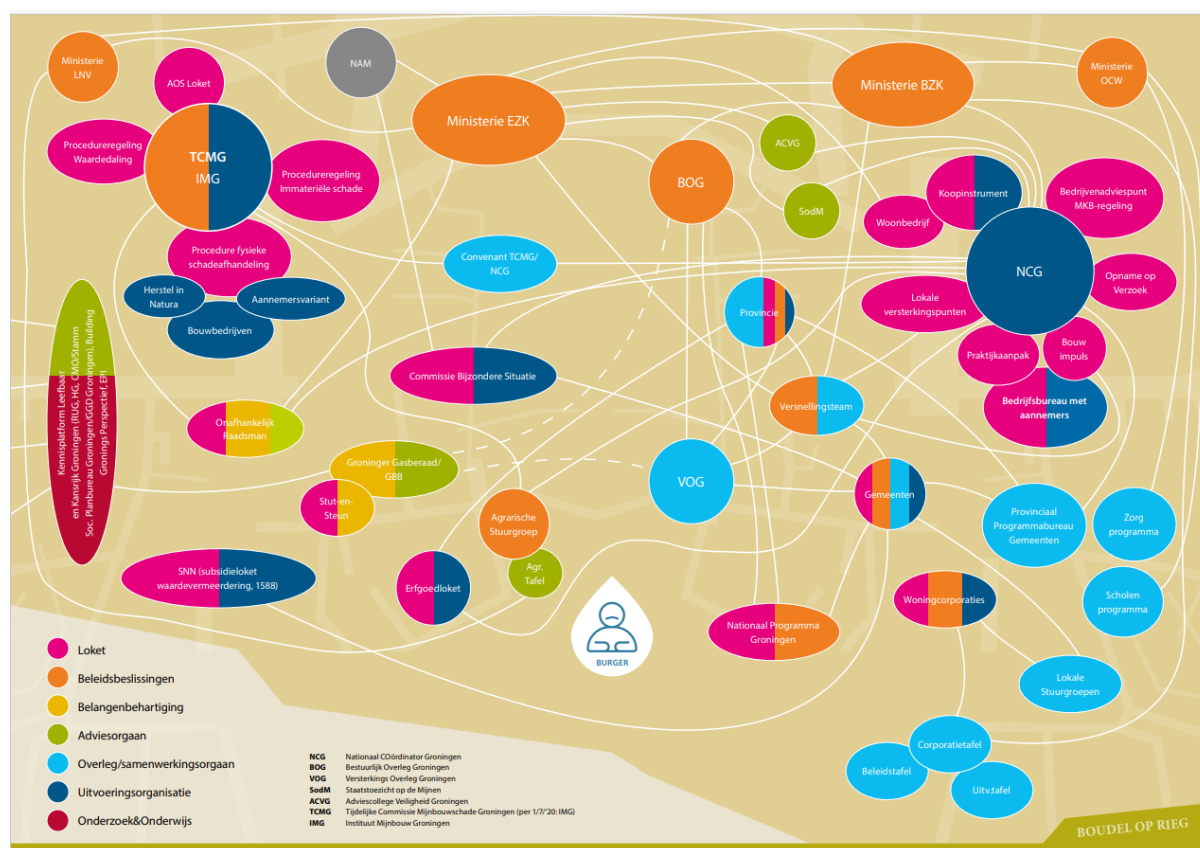
Schade en versterking

In eerste instantie werd ingezet op het beoordelen en vergoeden van schadeclaims van bewoners. Deze taak lag eerst bij de NAM, maar werd in de loop der jaren meer overgeheveld naar nieuw opgerichte overheidsinstanties zoals het Centrum Veilig Wonen en Instituut MijnbouwSchade Groningen (Bakema et al., 2018). De NAM was immers zelf opdrachtgever van de gaswinning. Diens zeggenschap over het beoordelen van schadeclaims werd als een belangenconflict gezien.

Naast deze schadeclaims is er sinds 2013 een voorzichtig begin gemaakt met het onderzoek doen naar versterking van gebouwen om ze aardbevingsbestendig te maken. Op basis van een model van onafhankelijke not-for-profit-onderzoeksorganisatie TNO is gesteld dat 27.000 van de 220.000 gebouwen in het aardbevingsgebied mogelijk niet voldoen aan de

veiligheidsnorm¹. In 2015 gaat deze bouwoperatie van start. De Nationaal Coördinator Groningen (NCG), een overheidsorgaan, coördineert dit.

Hierbij zijn echter nog verschillende andere instanties betrokken, verbeeld in figuur 1. Deze organisaties, loketten, en andere organen hebben allen een eigen stukje verantwoordelijkheid in de versterkingsopgave en moeten dus besluiten daaromtrent apart van elkaar accorderen. Dit zorgt vanzelfsprekend voor traagheid. Bovendien kenmerkt het dossier van de gaswinning en versterkingen zich door steeds wisselende wetten, normen en maatregelen.

Figuur 1: De betrokken organisaties bij de gaswinning in Groningen²

De veelheid aan protocollen en regels van de veelheid aan betrokken instanties, maakt het heel lastig om de bewoner en diens behoeften centraal te stellen en maatwerk te leveren.

Deze versterkingsoperatie is een ambigu fenomeen in het gaswinningsdossier. In principe is het opgezet om de veiligheid van inwoners van het aardbevingsgebied te waarborgen.

¹ Bron: Website NCG. Geraadpleegd via [NCG | Nationaal Coördinator Groningen \(nationalecoordinatorgroningen.nl\)](https://nationalecoordinatorgroningen.nl) op 21-05-2024.

² Bron: Boudel op Rieg. Geraadpleegd via <https://www.gasberaad.nl/boudel-op-rieg/> op 21-05-2024.

Tegelijkertijd wordt dit door bewoners vaak juist ervaren als een grotere bron van onveiligheid en risico dan seismiciteit en fysieke schade aan hun huis (Kanis et al., 2024). In onderzoek van Gronings Perspectief naar de psychosociale impact van de gaswinning op bewoners, staat “impact van versterking” als gelijkwaardige hoofdlijn naast “impact van schade” (Kanis et al., 2014, p. 5).

Dit heeft verschillende redenen. De versterkingsoperatie is op een laat punt in de problematiek pas opgestart (Bakema et al., 2018). Als zodanig is in de versterking de vrijwel machteloze positie van de bewoners in Groningen gereproduceerd (Kanis et al., 2024). Waar de Groningse versterkingsoperatie dus is opgezet om materiële veiligheid te verbeteren, doet deze de immateriële veiligheid afbrokkelen (Schreuder et al., 2023). Bewoners ervaren steeds minder vertrouwen in de overheid die niet lijkt te handelen in hun belang.

Het doormaken van zo een traject betekent vaak een jarenlange afbreuk aan stabiliteit, zekerheid, autonomie en toekomstperspectief in het leven van bewoners. de gaswinning vaak een kruipende crisis genoemd (Bakema et al., 2018; Busscher & Ukpabi, 2021; Verdoes & Boin, 2021). Het is geen ramp met een extreem en duidelijk punt van impact, zoals bij een tsunami. De momenten van impact van de gaswinning zijn beter te vatten in een zaagtandpatroon dan in een enkele piek.

Naast deze individuele gevolgen hebben de bouwoperaties in het bevingsgebied ook een grote sociale impact.

Strijdige verhalen

Een narratieve lens op deze kwestie laat zien hoe verschillend en soms strijdig de manier is waarop betrokkenen bij de versterkingen daarover spreken. Door lokale bewoners en klokkenluiders is al vanaf de jaren '60 over de gaswinning gesproken als bedreiging voor de veiligheid van Groningers (Brouwer et al., 2022; Molenaar, 2021). Onder Groningse bewoners was en is het niet ongebruikelijk hun provincie te karakteriseren als een wingewest voor de rest van Nederland (Molenaar, 2021). Door landelijke media en politici werd en wordt echter vooral gesproken over de gaswinning in economische termen (Brouwer et al., 2022). Nederland zou de positie van gashandelaar van Europa hebben, wat zou leiden tot grote financiële baten. Inderdaad heeft de Nederlandse overheid uiteindelijk ongeveer 363

miljard euro verdiend aan de gaswinning³. Nadelen aan de winning waar Groningers mee te maken hadden, werden weinig geadresseerd.

De betrokkenen bij de gaswinning worden binnen deze strijdige verhalen erg wisselend afgeschilderd. Groningse bewoners bestempelen de Nederlandse overheid als onbetrouwbaar door bijvoorbeeld de late actie ter bescherming van de belangen van Groningse burgers (Van der Voort & Vanclay, 2015), de beloftes die zij hierover maakten maar niet nakwamen (Brouwer, 2021), en het onvoorspelbare, niet-transparante, trage systeem dat nu is ingericht om met de bouwschade om te gaan (Busscher, 2021). Anderzijds werden Groningse bewoners eind jaren '90 door een woordvoerder van de NAM weggezet als “querulanten” die met valse schadeclaims kwamen (Brouwer, 2021, p. 1818). De NAM stelde hierbij het slachtoffer te zijn. Verder was er ook onder sommige politici de teneur dat Groningse bewoners zich lieten leiden door zieligheidsdenken. Deze beschuldigende manier van de ander optekenen is ook tussen bewoners onderling gekomen. Zo werd een bewoonster die een sloop-nieuwbouwtraject inging voor haar boerderij, door sommige medebewoners verweten een miljoen euro “op te strijken” voor een “oud krot” (Molenaar, 2021, p. 146). Zij zagen haar als profiteur van de regelingen.

De gevolgen hiervan zijn diepe sociale verdeeldheid in het aardbevingsgebied (Molenaar, 2021). Ook in onderzoek van Stroebe et al. (2019; 2022) rapporteren respondenten een toename aan conflict in hun buurt of dorp, evenals een toename aan onderlinge spanningen. Met name rondom de versterkingsoperaties van huizen, of de sloop- en nieuwbouwtrajecten, waarmee de gebouwen in Groningen aardbevingsbestendig gemaakt worden, speelt dit op (Busscher et al, 2023; Stroebe et al., 2019; 2022). Hier ontmoeten de verschillende betrokkenen elkaar, soms met erg strijdige beelden over wie de ander is, en moeten ze gezamenlijk een grote taak gaan uitvoeren.

Probleemstelling

Bewoners en professionals ontmoeten elkaar dus in versterkingsoperaties. Zoals hierboven beschreven is het goed mogelijk dat zij daarbij iets van bovenstaande verhalen over wie de ander is, met zich meedragen. Een versterking is daarbij, zoals hierboven beschreven, vaak

³ Bron: Rapportage PEGAS. Geraadpleegd via <https://www.tweedekamer.nl/Groningen/rapport> op 22/03/2024.

een complexe aangelegenheid waar allerlei regels en protocollen elkaar tegenspreken. Daarmee is een versterking heel vruchtbare grond voor nieuwe of verdere constructie van identiteiten die sociale verdeeldheid verder bevorderen.

Doelstelling

Deze scriptie heeft dan ook als theoretisch doel om inzicht te verkrijgen in hoe identiteitsconstructie bij een versterkingsoperatie verloopt. Ik verken hoe betrokkenen bij een versterking afbakenen wie een rol speelt bij versterkingen, en de manier waarop zij de identiteit van de ander construeren. Dit onderzoek geeft daarmee inzicht in de denkbeelden die onderliggend zijn aan de relaties in het gaswinningsgebied.

Dit onderzoek heeft ook een praktijkgericht doel. De resultaten van dit onderzoek zijn mogelijk inzichtelijk voor betrokkenen bij versterkingsoperaties, of de gaswinningsproblematiek in het algemeen. De resultaten geven een blik op aannames en perspectieven van betrokkenen op zichzelf en elkaar. Door dit expliciet te maken, hoop ik bij te dragen aan hun inzicht in de complexe relaties in het bevingingsgebied. Inzicht in de manier waarop men mogelijk naar elkaar kijkt, de eigenschappen die steeds terugkomen wanneer betrokkenen over elkaar spreken, enzovoort, helpt mogelijk betrokkenen om relaties met elkaar te navigeren op een manier die sociale verdeeldheid voorkomt.

Vraagstelling

De centrale vraag in dit onderzoek luidt als volgt: *Op welke manier worden betrokkenen bij versterkingsoperaties geconstrueerd door betrokkenen bij een versterkingsoperatie in het gaswinningsgebied in Groningen?*

Deze vraag behandel ik met behulp van enkele deelvragen. Deze luiden:

- 1) Welke personages komen naar voren in de verhalen van de betrokkenen over de versterking?
- 2) Op welke manier worden deze personages opgetekend?

Wetenschappelijke relevantie

Er zijn verschillende wetenschappelijke projecten waarbij aandacht wordt gegeven aan de impact van de gaswinning, aardbevingen en versterkingen in Groningen. Het Kennisplatform Leefbaar en Kansrijk Groningen brengt inzichten uit wetenschappelijk onderzoek naar de maatschappelijke gevolgen van de gaswinning in kaart, en belicht onopgeloste vraagstukken hierin⁴. Gronings Perspectief onderzoekt veiligheid, gezondheid en toekomstperspectief in Groningen⁵. Dit gebeurt via vragenlijsten, interviews, datakoppelingen en groepsgesprekken onder bewoners en professionals in de regio. Het onlangs afgeronde Leernetwerk Goede geestelijke verzorging in het aardbevingsgebied richtte zich op wat goede geestelijke zorg inhoudt in de context van het aardbevingsgebied⁶. Als netwerk van verschillende stakeholders (bewoners, geestelijk verzorgers, wetenschappers) bengt zij zingevingsvragen in het gebied in kaart, en ontwikkelt zij producten ter ondersteuning daarbij.

Deze wetenschappelijke projecten kenmerken zich door een focus op hoe mensen betekenis geven aan de gaswinning, aardbevingen en versterkingen. Inzicht ontbreekt in de manier waarop men naar zichzelf en elkaar kijkt in de context van daarvan. Het Kennisplatform stelt wel dat maatschappelijke ontwrichting een belangrijk gevolg is van de gaswinning, maar benoemt dat het onduidelijk is wat dit precies inhoudt. Ook losse artikelen over de gaswinning (bijv. Bakema et al., 2018; Van der Voort & Vanclay, 2015; Verdoes & Boin, 2021) constateren dat er niet alleen individuele impact bestaat, maar dat ook tussen mensen schade is. Tegelijkertijd is er nog geen wetenschappelijke verkenning geweest in het gaswinningsgebied van de relaties tussen met een meer relationele focus en/of methodiek. Dit onderzoek is een begin om dat kennishiaat te vullen.

Maatschappelijke relevantie

Vanuit het perspectief van de driehoek van Ganzevoort bezien, “vermenigvuldigt” de schade in het bevingsgebied zich (Ganzevoort, 2017). De initiële bron van schade en lijden voor mensen in het gaswinningsgebied betreft bepaalde handelingswijzen van bijvoorbeeld de

⁴ Bron: Website Kennisplatform. Geraadpleegd via <https://www.kennisplatformleefbaar.nl/> op 07-05-2024.

⁵ Bron: Website Gronings Perspectief. Geraadpleegd via <https://www.groningsperspectief.nl/> op 07-05-2024.

⁶ Bron: Website Kenniswerkplaats Zingeving. Geraadpleegd via <https://www.kenniswerkplaatszingeving.nl/leernetwerk-aardbevingsgebied> op 07-05-2024.

overheid of de NAM. Echter, het optekenen van elkaar als kwaadwillend, onbetrouwbaar, enzovoort kan ook fungeren als beschadigende kracht voor mensen onderling. Dit betekent dat de gaswinning ook tot gevolg kan hebben dat relaties tussen betrokkenen wederzijds beschadigend worden en dit zouden kunnen blijven, ook wanneer de andere gevolgen van de gaswinning, zoals aardbevingen en versterkingsoperaties, zouden zijn verdwenen uit het gebied.

Als zodanig is het erg relevant om de manier waarop mensen bij een versterking elkaar en zichzelf optekenen te bestuderen. Dit onderzoek zie ik daarbij als een startpunt.

Humanistische relevantie

Harry Kunneman en Caroline Suransky (2011) schreven eens over “humanistische bijziendheid” (p. 398). Dit betreft onder andere blindheid voor machtsrelaties en uitsluiting. Zo geven Kunneman en Suransky (2011) het voorbeeld dat ze een internationale bijeenkomst “Rejecting Fundamentalism” wilden noemen. Hierop werd door mensen uit verschillende post-koloniale landen afwijzend gereageerd. Fundamentalisme als begrip was na 9/11 in het westerse debat erg geassocieerd geraakt met extreem gedachtegoed in de Islam en ook met terrorisme. Dit komt voort uit secularistische overtuigingen die niet zo universeel zijn als de auteurs dachten. De term “fundamentalisme” riep dus een grote nadruk op het “anderszijn” van het gedachtegoed van sommige van de deelnemers en als zodanig lag het juist de dialoog in de weg die centraal moest staan. Humanistische bijziendheid als concept wijst dus op de blinde vlekken die het humanisme heeft voor globale vormen van scheve culturele, economische en technologische machtsverhoudingen. Ook benadrukt het hoe geprivilegieerde individuen dit (vaak zonder het te beseffen) in stand kunnen houden.

In mijn ogen bevat de positie van Groningen (en andere grensregio's in Nederland) precies zo een ongelijke machtsverhouding, die onopgemerkt blijft binnen het humanisme. In de media komt het nog regelmatig voor dat een karikatuur gemaakt wordt van Groningers als onderontwikkelde mensen (Molenaar, 2021). Spraak waarin het Groningse dialect terugkomt, bijvoorbeeld, wordt gezien als een minder beschaafde versie van de Nederlandse taal. De provincie wordt door menig Randstedeling gezien als een plek waar weinig te halen valt. Hier is dus sprake van een sociale hiërarchie. Ook economisch gezien heeft Groningen een achtergestelde positie. Dit is dus een kwestie van sociale onrechtvaardigheid in eigen land.

Dit druist in tegen humanistische principes van gelijkwaardigheid en rechtvaardigheid. Deze casus is daarom in mijn ogen uitermate relevant voor het humanisme.

Opbouw onderzoeksverslag

Dit onderzoeksverslag is ingedeeld in zes hoofdstukken. In de inleiding heb ik het onderwerp van mijn afstudeeronderzoek geïntroduceerd, en laten zien waarom dit relevant is. In het theoretisch kader presenteer ik inzichten uit eerder wetenschappelijk onderzoek die relevant zijn voor mijn vraagstelling. Het hoofdstuk over methodologie bevat een toelichting van de opbouw van dit onderzoek, methodische en onderzoeksethische keuzes die ik heb gemaakt in dit onderzoek, en mijn eigen gepositioneerdheid als onderzoeker in dit onderzoek. In de bevindingen beschrijf ik de resultaten van het onderzoek. Deze resultaten gebruik ik in de conclusie om mijn onderzoeksvraag te beantwoorden. In de discussie spiegel ik mijn bevindingen aan de bestaande wetenschappelijke literatuur over mijn onderwerp en beschrijf ik de limitaties van dit onderzoek, evenals aanbevelingen die ik heb voor vervolgonderzoek.

Theoretisch kader

In dit hoofdstuk beschrijf ik de theoretische lenzen waarmee ik werk. Ik ga in op de narratieve manier waarop mensen betekenis geven, de manier waarop zij betekenis geven aan zichzelf en anderen, en vervolgens op Positioning Theory, een substroming daarvan. Ik stel dus aan de orde hoe de narratieve constructie van identiteiten en posities verloopt. Hierbij put ik onder andere uit werk van Michael Bamberg en Hilde Lindemann.

Narratieve betekenisgeving

Narrativiteit is een begrip dat verwijst naar het idee dat verhalen een fundamentele manier zijn waarin mensen hun ervaringen ordenen en beleven (Clandinin & Connelly, 1989). Hoewel gebeurtenissen niet in verhaalvorm aan ons verschijnen, is dat de wijze waarop wij ze “verwerkt” of hertvertellen. Deze narratieven dragen de betekenissen die wij geven aan ons leven.

Er zijn eindeloos veel manieren waarop we een verhaal kunnen vertellen over wat ons is overkomen. Hoe komen we tot dit verhaal? Onze verhalen ontstaan niet in isolatie. Binnen de narratologie gaat men ervan uit dat individuele narratieven gevoed worden door culturele narratieven (Laceulle, 2018), ook wel masternarratieven (Lindemann, 2001) of dominante discoursen (Bamberg, 2020) genoemd. Dit zijn veelvoorkomende verhalen binnen een bepaalde cultuur die een sociaal gedeelde opvatting bevatten. Een voorbeeld van een masternarratief is dat Nederland een superieur land is op moreel en/of ethisch gebied (Wekker, 2017). Deze zogeheten culturele narratieven geven een referentiekader voor de betekenis die gebeurtenissen en fenomenen hebben, en welke taal we kunnen gebruiken om dat uit te drukken. Ze zijn verweven in onze cultuur en we komen ze dus op allerlei plekken tegen, impliciet en expliciet. Op basis van interactie tussen onze eigen verhalen en dergelijke culturele narratieven creëren we een “narratief weefsel” (Lindemann, 2020, p. 286). Daarin vinden we onze overtuigingen, onze betekenisgeving. Dit ziet Lindemann (2020) dus als een sociaal construct.

Deze masternarratieven zijn onderhevig aan machtsverhoudingen die in onze cultuur spelen (Lindemann, 2001). Beledigende opvattingen over de identiteit van gemarginaliseerde groepen kunnen er bijvoorbeeld in rondslingeren. Op die manier kunnen masternarratieven

het moeilijker maken voor leden van gemarginaliseerde groepen om een positief zelfbeeld erop na te houden. Ook kunnen ze eraan bijdragen dat anderen in de samenleving een minder beeld van hen hebben. Masternarratieven dienen als bronmateriaal voor ons zelfbegrip en beeld van anderen en kunnen daarmee rechtvaardigend dienen voor ongelijke machtsverhoudingen. Ze zijn dus potentieel marginaliserend.

Lindemann (2001; 2020) stelt dus aan de orde dat onze narratieven sociaal geconstrueerd zijn, in de zin dat we ervoor putten uit culturele narratieven. Bamberg (2006; 2020) gaat een stap verder en stelt dat onze narratieven sociaal geconstrueerd zijn in de zin dat ze in de interactie ontstaan. Onze levensverhalen vertellen we bijvoorbeeld steeds net wat anders. In de context van een sollicitatiegesprek leggen we waarschijnlijk net andere accenten in ons verhaal over onszelf, dan tijdens een eerste date. Bovendien horen we in gesprek de woorden die de ander gebruikt, en krijgen verbale en non-verbale signalen in reactie op onze eigen woorden. Zo wordt ons verhaal betwist, bevestigd, aangevuld, enzovoort. Volgens Bamberg (2020) is de locus van onze verhalen dus juist in het alledaagse contact. Onze betekenisgeving zweeft niet als een coherent geheel in onze binnenwereld, vanwaar het soms naar buiten komt wanneer iemand ons vraagt wie we zijn. Onze verhalen *verschijnen* niet in interactie, maar *ontstaan* daar. Narratieve betekenisgeving is dus dynamisch, niet statisch. Het is narratief weefsel met losse steken, waarvan we steeds delen opnieuw weven.

Bamberg (2006) stelt dat dit ermee te maken heeft dat verhalen altijd verteld worden aan verbeelde of fysiek aanwezige luisteraars. Dit beïnvloedt de manier waarop we ons verhaal willen vertellen. We hebben er belang bij om ten opzichte van onszelf of anderen op een bepaalde manier over te komen. Als zodanig is ons narratieve weefproces uitermate relationeel.

((Lindemann (2001) kaartte dus aan dat narratieve betekenisgeving sociaal geconstrueerd is in de zin dat we masternarratieven als hermeneutische bron hebben voor onze eigen verhalen. Hierbij is het belangrijk erop alert te zijn dat niet ieder narratief even makkelijk verspreid raakt, vanwege sociale machtsverhoudingen (Lindemann, 2020). Ook kunnen masternarratieven bijdragen aan negatieve (zelf)beelden van gemarginaliseerde groepen. Op die manier kunnen ze rechtvaardigend of normaliserend werken voor onderdrukkende

systemen in de maatschappij. Bamberg (2006; 2020) heeft hieraan de belangrijke notie toegevoegd dat narratieven sociaal geconstrueerd zijn in de zin dat ze in interactie ontstaan. Daarmee zijn ze onderhevig aan de sociale belangen die wij hebben in onze interacties met fysieke anderen.))

De personages in ons verhaal

We hebben nu een perspectief op hoe algemene narratieve betekenisgeving van mensen tot stand komt. In het kader van dit onderzoek is het nog belangrijk om uit te werken hoe we onszelf en de ander construeren in onze verhalen. Hiervoor put ik weer uit werk van Michael Bamberg en vul dit aan met ideeën uit Positioning Theory.

De mensen, organisaties, enzovoort, om ons heen kunnen we zien als personages in de wereld die wij narratief optekenen (Bamberg, 2020). We construeren hen op een bepaalde manier, kennen hen eigenschappen toe. Dit noemt Bamberg (2020) *identity work* (p. 251). Bamberg (2020) beschrijft drie spectra die hij terugziet in onze narratieve constructie van personages. Ten eerste kunnen we personages meer passief of met meer actorschap optekenen. Zijn ze ontvangers van externe krachten, overkomt de wereld hen? Of geven zij actief vorm aan de wereld? Is de wereld een product van hen of andersom? Deze vraag is erg relevant in deze scriptie, omdat het raakt aan vragen van schuld en verantwoordelijkheid. Is een personage bijvoorbeeld een dader die moedwillig en actief kwaad aanricht? Of is die persoon slechts een medium voor politiek beleid, diens leidinggevend, enzovoort? Het tweede spectrum dat de identiteiten van personages kan verhelderen, betreft continuïteit versus verandering. Hierbij leggen we het verleden naast het heden en vragen ons af: zijn deze organisaties hetzelfde gebleven, of hebben ze een drastische verandering ondergaan? Ten slotte construeren we personages als hetzelfde of anders ten opzichte van elkaar. Worden de belastingdienst en de NCG opgetekend als vergelijkbaar, bijvoorbeeld? Of verschillen ze juist van elkaar?

Positioning Theory

Een ander perspectief op de optekening van personages, wordt gegeven door Positioning Theory (PT). In deze substroming van narratieve theorie wordt bestudeerd hoe mensen in gesprek zichzelf en elkaar posities toewijzen (Bamberg, 2020). Dit is een vervolg op Role Theory, waarin de rollen bestudeerd werden die mensen hadden in gesprekken. Waar Role

Theory uitging van vaststaande rollen in gesprekken, vertrekt PT vanuit de gedachte dat de posities die mensen innemen en toewijzen steeds (kunnen) wisselen.

Wat betekent het om een positie toe te wijzen? Binnen PT gaat men ervan uit dat deelnemers aan een interactie een idee hebben over de situatie waar zij zich in begeven, wat ook wel een verhaallijn genoemd wordt (Harré & Slocum, 2003). Deze verhaallijn geeft antwoord op de vraag: “Wat zijn we hier aan het doen?”. Een voorbeeld van een verhaallijn is “lesgeven”. Binnen deze verhaallijn zijn er posities in te nemen. Binnen “lesgeven” kan iemand zich bijvoorbeeld positioneren als leraar. Dat kan iemand doen door acties, zoals instructie geven, een ander persoon een bestraffende blik toewerpen, enzovoort. Hierbij is het belangrijk te noemen dat niet iedereen dezelfde soort acties kan doen. De posities die iemand in kan nemen, gaan gepaard met rechten en plichten. De leraar heeft het recht om leerlingen eruit te sturen, leerlingen hebben dat niet. De verhaallijnen fungeren dus als een soort script van sociale situaties, dat ideeën bevat over wie betrokken zijn en wie wat kan doen (Hirvonen, 2019). Ze maken acties begrijpelijk.

In een artikel van Slocum-Bradley (2010) kaart zij tenslotte aan hoe uit de combinatie van rechten en plichten, acties, posities en verhaallijnen ook een identiteit vloeit voor deelnemers aan sociale situaties. Dit heeft te maken met de wijze waarop mensen omgaan met hun rechten en plichten. Als een leraar bijvoorbeeld vaak leerlingen direct uit de klas stuurt wanneer zij door haar heen praten, kan zij de eigenschap “streng” toegeschreven krijgen. Het is haar plicht om orde te bewaren, en zij doet dit op strenge wijze.

Wanneer we door deze lens kijken, zien we wat vooraf kan gaan aan de manier waarop een personage opgetekend wordt. Om een voorbeeld te nemen uit mijn werkpraktijk: soms wordt er in een versterkingsproces over bewoners gesproken in termen van “lastig” of “niet meewerkend”. Uiteraard kunnen bewoners dit ervaren als beledigend. Hierin kunnen we botsende opvattingen over rechten en plichten terugzien. Mogelijk ziet de bewoner het als diens recht om veel vragen te stellen over de voortgang van de versterking, om alleen besluiten te accorderen wanneer diegene precies begrijpt waarom deze besluiten genomen worden, enzovoort. Anderzijds kan het zijn dat de coördinerende projectleider van de NCG het als diens plicht ziet om de versterking zo vlot mogelijk te laten verlopen. Zo kunnen wederzijdse, negatieve identiteiten ontstaan.

Een belangrijke kanttekening hierbij wordt geplaatst door McVee et al. (2019). Zij wijzen op de mogelijkheid dat iemand zich in het hier en nu positioneert op basis van gebeurtenissen uit het verleden (McVee et al., 2019).

Hierbij is het belangrijk om terug te komen op de hierboven genoemde noties van Lindemann (2020) en Bamberg (2006; 2020). Voor dit *identity work* putten vertellers onder andere uit culturele narratieven. Daarmee is het onderhevig aan sociale machtsverhoudingen. Ook kunnen vertellers die doen aan *identity work* belangen hebben ten opzichte van zichzelf, luisteraars of andere vertellers die beïnvloeden hoe zij zichzelf of anderen neerzetten. Dit maakt het essentieel dat onderzoekers die *identity work* bestuderen, een reflexieve houding aannemen. Welke belangen spelen mogelijk voor de respondent, die maken dat die diens verhaal op een bepaalde manier construeert? Welke machtsverhoudingen zijn aan de orde, die mogelijk ervoor zorgen dat bepaalde narratieven wel of niet naar boven komen? Om een adequaat beeld te kunnen schetsen van narratieve betekenisgeving, is het nodig om deze vragen te adresseren.

Literatuuroverzicht

In het volgende stuk beschrijf ik de casus van de gaswinning in Groningen. Ik geef een beschrijving van de casus inclusief weergave van de geschiedenis die voorafgegaan is aan de versterkingen. Daarna ga ik in op wat al bekend is over de manier waarop betrokkenen zichzelf en elkaar lijken te zien.

Een vertelling van Groningen

Groningen is een provincie die door de geschiedenis heen verschillende soorten grondstoffen heeft geleverd aan de rest van Nederland. Tussen de zestiende en twintigste eeuw werd op grote schaal turf gewonnen uit de regio, ook is het eeuwenlang de graanschuur van Europa geweest, en sinds begin jaren '60 vorige eeuw werd er gas gewonnen uit de Groningse bodem (Duijvendak, 2022). Kenmerkend voor deze bedrijvigheid zijn de tegenstellingen die ermee gepaard gaan. Hoewel de winningsprojecten voor veel werkgelegenheid hebben gezorgd in de regio, zijn de grote financiële opbrengsten van de turfwinning bijvoorbeeld vooral neergedaald in de stad Groningen, die fungeerde als een soort projectleider. Veel van de arbeiders die werkten in de turfwinning, waren echter arm; sommigen van hen woonden met hun gezinnen in provisorische plaggenhutten. De zogeheten Ommelanden, het platteland rondom de stad, deelde dus niet zozeer mee in de baten van de turf.

Dit is illustratief voor de ongelijke verhoudingen tussen Stad en Ommeland. Deze wordt ook wel bestempeld als een centrum-periferie-relatie (Millikowski, 2020; Duijvendak, 2022). In het politieke, economische en culturele centrum van Groningen concentreren banen, kapitaal, faciliteiten en macht zich. De armere periferie kampt met krimpende bewonersaantallen, verdwijnende voorzieningen, en wegtrekkende kansrijke jongeren terwijl het centrum groeit. Deze twee ontwikkelingsrichtingen hangen met elkaar samen; de groei van het centrum wordt mede mogelijk gemaakt door gebruikmaking van de bronnen uit de periferie (Millikowski, 2020).

Gaswinning

Een centrum-periferie relatie is ook te onderscheiden tussen Randstad en Groningen in de context van de gaswinning. Economisch gezien stond de Randstad er al beter voor, en de gaswinning heeft deze verschillen versterkt. Deze lucratieve onderneming heeft de staatskas

circa 365 miljard euro opgeleverd. Weinig hiervan vloeide terug naar de regio zelf. Van het Fonds Economische Structuurversterking, dat in 1982 werd opgericht om aardgasbaten in te zetten voor verbeteringen in infrastructuur en economie, werd 1% aan de provincies Groningen, Drenthe en Friesland besteed, terwijl 88% ten goede kwam aan de Randstad (Busscher & Ukpabi, 2023). Dit is zachtst gezegd opmerkelijk, omdat het platteland van Groningen zoals hierboven beschreven bovengemiddeld kampt met krimp en armoede. Een andere manier waarop de gaswinning op economisch vlak de regio in een lastige positie bracht, is rondom de werkgelegenheid. De gaswinning is in eerste instantie gepaard gegaan met baankansen in de regio. Tegelijkertijd zorgde dit al in de jaren zeventig voor een grote waardevermeerdering van de gulden, waardoor de export van andere producten uit de regio niet meer voordelig was. Onder andere de grote strokartonfabriek in Scheemda is hierdoor opgeheven, wat juist een grote klap was voor de werkgelegenheid in de regio.

Deze verhoudingen kunnen beschreven worden als een geval van structureel geweld (Galtung, 1969). Ze resulteren duidelijk al meerdere eeuwen in kansenongelijkheid tussen Randstad en Groningen. Inderdaad kunnen we hierbij ook een verschil in sociaal aanzien onderscheiden tussen de Randstad en het platteland van Groningen. Groningers, met name Goningers die op het platteland wonen, worden namelijk door Randstedelingen (en “Stadjers⁷”) soms bestempeld als boeren, die niet beschaafd praten en slecht opgeleid zijn (Moolenaar, 2021). In de Randstad bestaat er een beeld van Groningen als uithoek, een provincie waar weinig te halen valt. Zo zei Amsterdamse presentatrice Emma Wortelboer bijvoorbeeld in een gesprek op televisie over het sluiten van de gaskraan: “Ik vind Groningen gewoon een kutprovincie. [...] Het is vlak, en er is niks te doen.”⁸. Ook rondom de gaswinning heeft het lang geduurd voordat geluiden uit Groningen serieus genomen werden. Al in de jaren ‘60 werd onder andere door Willem Meiborg gewaarschuwd dat de gaswinning zou zorgen voor bodemdaling, wat veiligheidsrisico’s met zich mee zou brengen (Brouwers et al., 2022). Geograaf Meent van der Sluis was vanaf eind jaren ‘70 bezig zijn stelling te verdedigen dat de gaswinning oorzaak was van de aardbevingen die in Noord-Nederland begonnen op te treden. Deze klokkenluiders vertegenwoordigden een bredere groep inwoners van het gaswinningsgebied die zich zorgen maakten over de gevolgen van de gaswinning

⁷ Inwoners van de stad Groningen

⁸ Bron: Vandaag Inside. Geraadpleegd via <https://www.vandaaginside.nl/marcel-en-gijs/emma-wortelboer-ik-vind-groningen-een-kutprovincie> op 13-5-2024.

voor hun veiligheid. Hun uitingen van de vroege klokkenluiders werden niet snel serieus genomen. De NAM wuifde dit weg met uitspraken van hun woordvoerder als “wij verwijzen dit beslist naar het rijk der fabelen”, “flauwekul” van een “willekeurige burger”, verwijzend naar gepromoveerde geograaf Van der Sluis (Brouwers et al., 2022). Ook experts van de overheid weerspraken enkele decennia lang de Groningse klokkenluiders. Uiteindelijk werd in 1990 ongevraagd door het Massachusetts Institute of Technology, in een rapport over de bodemdalingcijfers van de NAM, benoemd dat de gaswinning ook kon leiden tot lichte aardbevingen. Enkele maanden later gaven ministeries EZ en V&W opdracht tot een officieel onderzoek, wat inderdaad aantoonde dat de gaswinning aardbevingen veroorzaakte. Vanaf dat moment werd dit verband, hoewel terughoudend, ook door overheidsinstanties zoals het KNMI, aangenomen. In 2012 was er ten slotte een zware beving bij Huizinge, van 3,6 op de schaal van Richter. Dan rijst langzaam het besef dat de aardbevingen een serieuze bedreiging vormen voor de veiligheid van Groningers.

Versterking

Sinds 2013 is er dan ook een voorzichtig begin gemaakt met het onderzoek doen naar, en uitvoeren van, versterking van gebouwen om ze aardbevingsbestendig te maken. Op basis van een model van onafhankelijke not-for-profit-onderzoeksorganisatie TNO is gesteld dat 27.000 van de 220.000 gebouwen in het aardbevingsgebied mogelijk niet voldoen aan de veiligheidsnorm⁹. Daarvan zijn er nu ongeveer de helft onderzocht en versterkt/herbouwd.

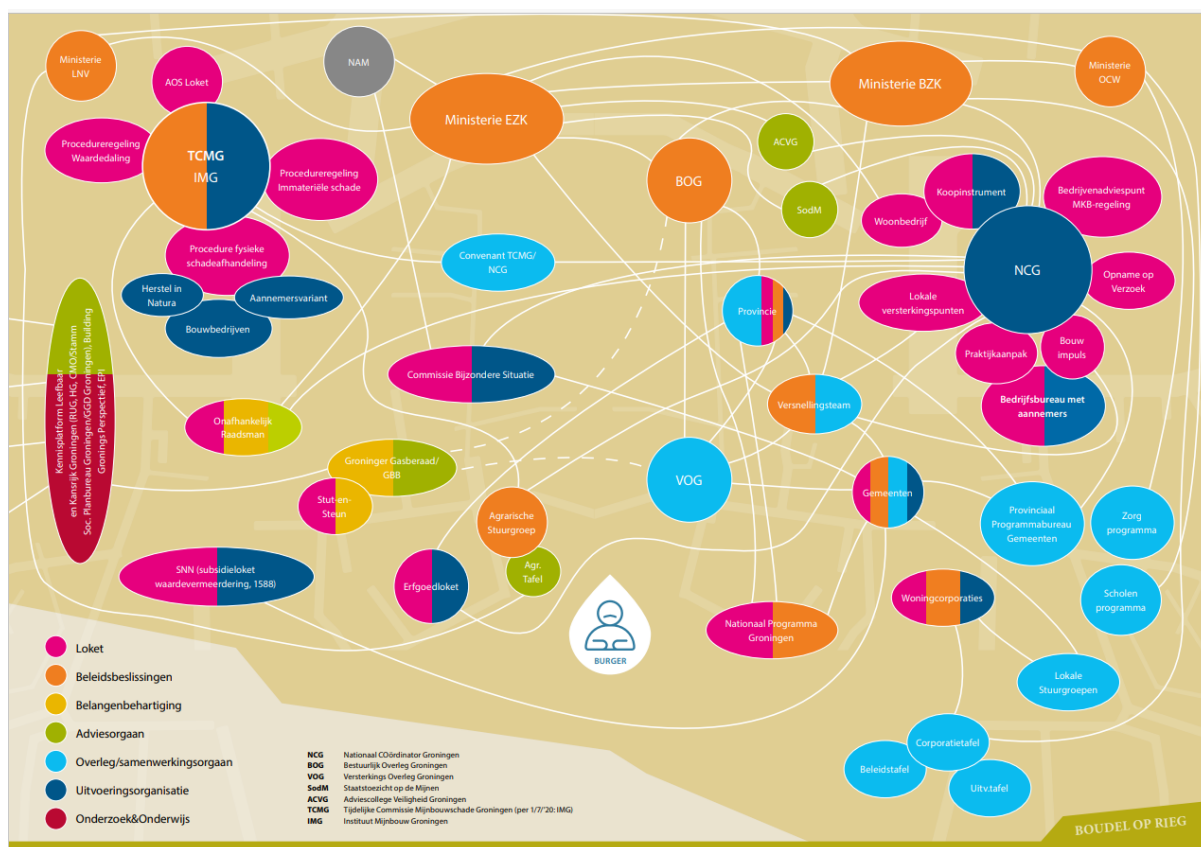
Deze versterkingsoperatie is een ambigu fenomeen in het gaswinningsdossier. In principe is het opgezet om de veiligheid van inwoners van het aardbevingsgebied te waarborgen.

Tegelijkertijd wordt dit door bewoners vaak juist ervaren als een grotere bron van onveiligheid en risico dan seismiciteit en fysieke schade aan hun huis (Kanis et al., 2024). In onderzoek van Gronings Perspectief wordt de versterking behandeld als gelijke veroorzaker van psychosociale impact van de gaswinning op bewoners, als de schade aan hun huis door de bevingen (Kanis et al., 2014, p. 5).

Dit heeft verschillende redenen. De versterkingsoperatie is op een laat punt in de problematiek pas opgestart (Bakema et al., 2018). In eerste instantie moesten bewoners naar

⁹ Bron: Website NCG. Geraadpleegd via [NCG | Nationaal Coördinator Groningen \(nationalecoordinatorgroningen.nl\)](https://nationalecoordinatorgroningen.nl) op 21-05-2024.

de NAM met hun schadeclaims. De NAM hield de hand op de knip en werd gezien als niet transparant, zonder bewonersparticipatie/-inspraak, en als gericht op eigen winst in plaats van waarborging van bewonersbelangen (Bakema et al., 2018). Inmiddels is de coördinatie van de versterkingsoperatie in handen van de Nationaal Coördinator Groningen (NCG), een overheidsorgaan. Hierbij zijn echter nog verschillende andere instanties betrokken, verbeeld in figuur 1. Deze organisaties, loketten, en andere organen hebben allen een eigen stukje verantwoordelijkheid in de versterkingsopgave en moeten dus besluiten daaromtrent apart van elkaar accorderen. Dit zorgt vanzelfsprekend voor traagheid. Bovendien kenmerkt het dossier van de gaswinning en versterkingen zich door steeds wisselende wetten, normen en maatregelen.

Figuur 1: De betrokken organisaties bij de gaswinning in Groningen¹⁰

De veelheid aan protocollen en regels van de veelheid aan betrokken instanties, maakt het heel lastig om de bewoner en diens behoeften centraal te stellen en maatwerk te leveren.

¹⁰ Bron: Boudel op Rieg. Geraadpleegd via <https://www.gasberaad.nl/boudel-op-rieg/> op 21-05-2024.

Als zodanig is in de versterking de machteloosheid van de bewoners in Groningen gereproduceerd (Kanis et al., 2024). Waar de Groningse versterkingsoperatie dus is opgezet om materiële veiligheid in Groningen te verbeteren, doet deze de immateriële veiligheid afbrokkelen (Schreuder et al., 2023). Bewoners ervaren steeds minder vertrouwen in de overheid die niet lijkt te handelen in hun belang.

In de parlementaire enquête naar de gaswinning, waarvan het rapport in februari vorig jaar gepubliceerd werd, zijn deze zaken uitgebreid aan bod gekomen. De conclusie van de parlementaire enquête luidt dat de belangen van Groningers structureel zijn genegeerd, en dat dit voor hen rampzalige gevolgen heeft gehad¹¹. Voormalig staatssecretaris Mijnbouw Hans Vijlbrief en minister-president Mark Rutte hebben vervolgens 50 herstelmaatregelen ingevoerd, onder de naam van “Nij Begun”¹². Deze maatregelen zijn overwegend gericht op herstel van schade en versterking van gebouwen. Ook beoogt de regering te bouwen aan sociaal en mentaal welzijn in de regio, en het economisch toekomstperspectief in de regio te versterken. Verder is er een aantal maatregelen die beogen de overheid effectiever in dienst te laten staan van de betrekking hebben op de dienstbaarheid van de overheid aan de burgers in Groningen. Deze maatregelen adresseren echter niet het grote geheel aan instanties, en de samenwerking daartussen (Schreuder et al., 2023). Dat maakt het twijfelachtig of de ambitie om de burger meer centraal te stellen, gerealiseerd wordt.

De constructie van betrokkenen

De versterkingsoperatie is dus een aangelegenheid waarbij veel partijen betrokken zijn. Ik beschrijf hieronder verschillende betrokkenen en de manier waarop zij zichzelf construeren, en geconstrueerd worden door anderen. Daarbij komen hun rechten en plichten aan bod, en de identiteit die hen op basis daarvan wordt toegekend. Al deze identiteiten zijn ontsproten binnen de verhaallijn “versterkingsoperatie in Groningen”. Het is vanwege de lange geschiedenis en grote hoeveelheid betrokkenen onmogelijk hiervan een uitputtend overzicht te geven. Daarom behandel ik de constructies die ik meermaals tegenkwam in wetenschappelijke literatuur en media.

¹¹ Bron: Rapportage PEGAS. Geraadpleegd via <https://www.tweedekamer.nl/Groningen/rapport> op 15-06-2024.

¹² Bron: Maatregelen Nij Begun. Geraadpleegd via <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-262d658c7b78477c05725962df9d56ba8eab87ac/pdf> op 28-6-2024.

De overheid: goedbedoeld, ineffectief of kwaadwillend?

De landelijke overheid is een betrokkene die an sich lastig te onderscheiden is. Zoals hierboven beschreven is er een veelheid aan rijksinstanties betrokken bij de versterkingsoperatie in Groningen. Het wisselt per situatie of “de overheid” verwijst naar de regering of de verzameling van overheidsinstanties. Ik beschrijf ze apart van elkaar.

De overheid als Europese gashandelaar

Zelf heeft de landelijke overheid zichzelf veel gepresenteerd als ondernemend en ambitieus (Brouwer et al., 2022). Hieraan onderliggend leek de plicht tot het stimuleren van de Nederlandse economie. Zo wenste de regering Groningen tot “gasrotonde” (p. 1822) van Europa te maken. CDA-parlementariër Ten Hoopen zei bijvoorbeeld in 2008 dat het verwerven van de positie van gasrotonde een goede stimulans zou zijn voor het bnp en de werkgelegenheid van Nederland.

De overheid als welwillend en empathisch

In reactie op verschillende kritische rapporten, bijvoorbeeld die van het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) in 2013, of die van de parlementaire enquête-commissie aardgaswinning (PEGAS) in 2023, heeft de overheid zich gepositioneerd als welwillend om naar oplossingen te zoeken voor de gasgerelateerde problemen van Groningse bewoners. Voormalig EZK-minister Henk Kamp gaf tijdens een werkbezoek in Loppersum in 2013 aan het belangrijk te vinden om het vertrouwen van Groningers terug te winnen. Ook lanceerde hij dertien onderzoeken om uit te zoeken wat de impact van de gaswinning was, zodat dit effectief opgelost kon worden. Ook na het PEGAS-rapport in 2023 is er een reactie gekomen van bewindslieden, Mark Rutte en Hans Vijlbrief, waarin zij stelden dat “het snoeihard binnenkwam”, en dat er “niets anders past dan excuses”¹³. Hier lijken zij zich te positioneren op basis van hun plicht om de belangen van Groningers te waarborgen. Zij stellen dat ze in het verleden hierin zijn tekortgeschoten. Vijlbrief voegt toe “de gaswinning stopt, en er is erkenning voor uw leed”. Daarmee positioneert hij zich en daarmee de regering als welwillend om nu wél hun plicht te waarborgen.

¹³ Bron: artikel NOS. Geraadpleegd via <https://www.youtube.com/watch?v=r4Q8CqVChI8> op 28-06-2024.

De regering als partner of pion van het bedrijfsleven

De regering wordt al lange tijd gepositioneerd als onbetrouwbaar. Haar eigenlijke plicht is om op te komen voor de belangen van burgers, in plaats daarvan heeft ze hier tegenin gehandeld, is een veelgedragen sentiment (o.a. Harmelink et al., 2016; Molenaar, 2021; Busscher et al., 2023). Ook op momenten dat ze had beloofd op te komen voor de belangen van Groningers, viel dit toch tegen in de praktijk. Een voorbeeld hiervan is dat 2013, het jaar waarin Henk Kamp zich welwillend opstelde om problemen aan te pakken in Groningen, een recordhoeveelheid gas gewonnen werd (Busscher et al., 2023).

Deze onbetrouwbaarheid heeft ook te maken met de samenwerking van de regering met de oliemaatschappijen die de gaswinning uitvoerden. Sommigen stellen dat de regering een pion was van de oliemaatschappijen, anderen stellen dat zij intentioneel is meegegaan in de financiële focus van de olies. Hoe dan ook heeft zij zich minstens onbetrouwbaar getoond, en in de ogen van sommigen zelfs bewust kwaadwillend.

Overheidsinstanties: van ineffectief tot kwaadwillend

Over overheidsinstanties die verantwoordelijk zijn voor de versterkingsopgave, tegenwoordig de NCG maar ook het Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG), bestaat het beeld dat zij incompetent, willekeurig of soms kwaadwillend zijn. De organisaties zelf hebben lange tijd een reactieve visie gehad op hun plicht (Van Uffelen, 2024, nog niet gepubliceerd). Dit houdt in dat de overheid compenseert wanneer zij schade heeft veroorzaakt. Anderzijds wordt door bewoners veelal gekeken vanuit een pro-actieve visie. De plicht van overheidsinstanties behelst dan om burgers tegemoet te komen voor risico's op schade, schade, immateriële schade, en de algemene achterstelling van de regio. De weerstand van de organisaties om hierin mee te gaan, heeft hen de identiteit van onbetrouwbaar opgeleverd, of volgens sommigen kwaadwillend (Brouwer et al., 2022; Molenaar, 2021). Ook de parlementaire enquête commissie heeft gestuurd op een meer pro-actieve visie. Inmiddels is hun beleid ruimhartiger, maar gaat het proces van compenseren en versterken zoals gezegd erg traag. Bovendien is er geen sprake van eenduidigheid in behandeling van vergelijkbare gevallen. Dit maakt dat de organisaties incompetent overkomen.

Groningers en Groningen

Het wisselt sterk hoe bewoners van het gaswinningsgebied geconstrueerd worden rondom de versterking.

Groningers als klagend volk

Een geluid is dat inwoners zich schuldig zouden maken aan een “Calimero-complex” of zeligheidsdenken (Moolenaar, 2021; Moolenaar, 2023). VVD-gedeputeerde J. Boertjens zei bijvoorbeeld in 2004 dat Groningers niet meteen “moeten gaan janken” na slecht nieuws (Brouwer, 2021, p. 1818). Ook vorig jaar nog werd bij Vandaag Inside verzucht dat Groningers “een klagend volk” zijn, door presentator Marcel van Roosmalen¹⁴. Een denkbeeld dat hiermee gepaard kan gaan, is dat de gaswinning veel heeft opgeleverd voor heel Nederland, ook voor Groningers. Als zodanig hebben Groningers niet het recht om de negatieve gevolgen die de gaswinning voor hen heeft centraal te stellen. Het is hun plicht naar de rest van Nederland en henzelf om de lasten te dragen van de gaswinning, waar wij allemaal van profiteren. Omdat Groningers wel de negatieve gevolgen centraal stellen, levert hen dat de identiteit op van “klagend volk”.

Groningers als profiteurs

Ook gebeurt het dat Groningers opgetekend worden als onterechte profiteurs van geld dat bestemd is voor aardbevingsschade. In de tijd dat de NAM nog verantwoordelijk was voor afhandeling van de schadeclaims, gebeurde het wel dat Groningers werden bestempeld tot potentiële ‘querulanten’ (Brouwer et al., 2022, p. 1818) die valselijke schadeclaims indienden. Deze identiteit is in een nieuwe versie teruggekomen sinds de overheid ruimhartiger is gaan compenseren. Zo werd in het najaar van vorig jaar een artikel gepubliceerd in het NRC Handelsblad waarin een beeld wordt geschetst dat sommige bewoners elkaar aanmoedigen om schade aan te geven die er eigenlijk niet is¹⁵. Dit werd het “buurtbarbecue effect” genoemd en heeft als voorbeeld een persoon in Haren die 36.000 euro ontving terwijl diens schade verwaarloosbaar was. De identiteit van profiteurs lijkt voort te

¹⁴ Bron: Vandaag Inside. Geraadpleegd via <https://www.vandaaginside.nl/marcel-en-gijs/emma-wortelboer-ik-vind-groningen-een-kutprovincie> op 13-5-2024.

¹⁵ Bron: artikel NRC. Geraadpleegd via <https://www.nrc.nl/nieuws/2023/10/02/in-groningen-regent-het-geld-voor-schade-die-er-eigenlijk-niet-is-a4176001> op 28-06-2024.

komen uit het recht om aardbevingsschade te claimen, wat alleen geldt voor bewoners die daadwerkelijk (aanzienlijke) schade hebben. Deze denkbeelden worden zowel in artikelen van RTV Noord¹⁶, als in een interview met Hans Vijlbrief¹⁷, tegengesproken. Vijlbrief stelde bijvoorbeeld dat het om een eenmalig incident ging en maakte daarmee de groep Groningse profiteurs erg klein. Hij bracht bovendien de plicht van de Rijksoverheid in om het systeem in te richten op een manier dat dit soort voorvallen geminimaliseerd werden. Tekenend hierbij is dat Hans Vijlbrief en natuurlijk RTV Noord een grotere regionale betrokkenheid hebben dan het meer Randstedelijke NRC Handelsblad.

Groningen als wingewest

Op het niveau van de provincie Groningen als eenheid zijn er de samenhangende identiteiten van Groningen als wingewest en Groningen als verbonden gemeenschap van verzet (Molenaar, 2021). Het wingewest als identiteit voor Groningen is vaak genoemd door Groningers (Brouwer et al., 2022) en ook wetenschappers (bijvoorbeeld Busscher & Ukpabi, 2023; Duijvendak, 2022; Kooij, 1991). Dit refereert aan het recht van Groningen om een gelijkwaardige positie en behandeling te hebben ten opzichte van de rest van Nederland, welke niet gehonoreerd wordt, in de ervaring van veel Groningers (Molenaar, 2021). De identiteit van wingewest benadrukt de gevoelde scheiding tussen Groningen en de rest van Nederland.

Groningen als (verzets)gemeenschap

Een identiteit die hier nauw mee samenhangt is de identiteit van Groningen als nauw verbonden (verzets)gemeenschap (Molenaar, 2021). Met name in *grassroots* belangenorganisaties zoals de Groninger Bodem Beweging of Ons Laand ons Lu wordt gerefereerd aan de rechten van Groningers op onder andere veilig wonen en (meer evenredig) meeprofiteren van de gasbaten. Dat zij dit niet krijgen, en zich vervolgens verzetten, geeft hen een identiteit van strijdbaarheid. Elementen zoals het Groningse dialect, de boer als symbool voor Groningen komen veel voor in deze organisaties. Ze benadrukken de

¹⁶ Bron: artikelen RTV Noord. Geraadpleegd via <https://www.rtvnoord.nl/nieuws/1074767/vijlbrief-veroordeelt-groningers-die-onterecht-bevingsgeld-claimen> en <https://www.rtvnoord.nl/nieuws/1073499/rondje-groningen-het-regent-geld-voor-aardbevingsschade-die-er-eigenlijk-niet-is> op 28-06-2024.

¹⁷ Geraadpleegd via <https://podcastluisteren.nl/pod/Sven-op-1> op 28-06-2024.

afgescheidenheid van Groningen ten opzichte van de rest van Nederland, en ook de verbondenheid van de inwoners met hun provincie en met elkaar.

Groningen als slachtoffer

Ten slotte worden mensen in Groningen geconstrueerd als slachtoffer van de overheid(sinstanties) en de gasbedrijven. Bijvoorbeeld in de rapportage van de parlementaire enquête¹⁸ wordt onder andere gesteld dat Groningers al lang recht hebben op een veilige woning, en een milde, makkelijke en menselijke afhandeling van hun aardbevingsschade. Dit is ze echter lang ontzegd. Op basis daarvan, en de grote impact die dat heeft gehad op het fysiek, emotioneel en geestelijk welbevinden van bewoners, worden zij geconstrueerd als slachtoffer.

De commerciële gasbedrijven

Maatschappelijke betrokkenheid

De oliemaatschappijen en aanverwante bedrijven hebben zich hier en daar neergezet als welwillende voorziener van energie. Zij hebben de aandacht op verschillende momenten in het dossier gevestigd op het belang van energie voor Nederland, en hebben zich daarmee de plicht toegewezen om hierin te voorzien (Brouwer et al., 2022). Dit roept de identiteit op van maatschappelijke betrokkenheid. Dit blijkt ook uit de volgende uitspraak van Gertjan Lankhorst. Dat is een voormalig topman van GasTerra, aardgashandelaar: “Nederland en kamerleden lijken zich onvoldoende te realiseren wat er allemaal nodig is om stroom uit de muur te krijgen.

Geldbelust

De NAM wordt vaak gepositioneerd als geldbelust, zonder oog voor andere belangen. Deze positionering, door burgers of politici, gaat doorgaans gepaard met een appel op hun menselijkheid. Zo noemde Groningse SP-parlementarier Sandra Beckerman de “harteloze hebzucht” van de NAM (Brouwer, 2022, p. 1844). Omdat het op papier niet de professionele

¹⁸Bron: Rapport Parlementaire Enquête gaswinning. Geraadpleegd via <https://rapportaardgaswinning.tweedekamer.nl/conclusies-en-aanbevelingen> op 02--

plicht is van de NAM om de belangen van Groningers te waarborgen, beroept men zich doorgaans op hun plicht om menselijk te zijn.

De rest van Nederland

De rest van Nederland wordt vooral door inwoners van het aardbevingsgebied naar voren gebracht als betrokkene bij de bevingen (Molenaar, 2021). Dit betreft de mensen die geen last hebben van de gaswinning, maar er juist baat bij hebben. Uit naam van solidariteit hebben zij een plicht tot helpen van het aardbevingsgebied, door bijvoorbeeld aan te sluiten bij protesten. De ervaring is dat dit weinig gebeurt, wat hen een identiteit van onverschilligheid oplevert (Molenaar, 2021).

Methodologie

In dit hoofdstuk beschrijf ik methodologische keuzes die ik gemaakt heb in dit afstudeeronderzoek. Ik beschrijf het ontwerp van de studie, de selectie van een casus, de data die ik verzameld heb en hoe ik die geanalyseerd heb. Hierbij komen ook in het kort de morele overwegingen die meespelen in die keuzes voorbij. Aan het eind van dit hoofdstuk ga ik wat uitgebreider in op de onderzoeksethische pijlers die voor mij belangrijk waren in dit onderzoek. Ook behandel ik de manier waarop ik als onderzoeker gepositioneerd ben in dit onderzoek, en de rol die dat gespeeld kan hebben.

Onderzoeksontwerp

Het doel van dit onderzoek is om identiteitsconstructie van betrokkenen bij versterkingsoperaties van zichzelf en elkaar te onderzoeken. Om mijn onderzoeksvraag te beantwoorden is het onderzoek ingericht als kwalitatieve case study. Dat heeft een praktische aanleiding. Een versterkingsoperatie lijkt effect te hebben op het gehele netwerk van betrokkenen rondom een versterking in kwestie, niet enkele daarvan. Mijn onderzoekseenheid is dus eigenlijk “het netwerk van relaties rondom een huishouden dat een versterkingsoperatie ondergaat”. Dit netwerk kan vijf betrokkenen behelzen maar ook 20, of nog meer. Ook betreft het niet alleen bewoners maar ook professionals. Binnen de tijdsaders van deze scriptie is één netwerk van betrokkenen het maximale dat ik kan onderzoeken. Als zodanig is een case study van een enkele versterkingsoperatie een passend onderzoeksontwerp.

Ook vond ik een case study een geschikte opzet omdat daaraan inherent is dat men niet zoekt naar generaliseerbare stelregels (Flyvbjerg, 2006). Veel onderzoek in het noorden is overwegend kwantitatief ingestoken (bijv. Busscher et al., 2023). Ik denk dat gedetailleerde bestudering van de manier waarop betrokkenen betekenis construeren, met ruimte voor ambigüiteiten in resultaten, een mooie aanvulling vormt op kwantitatieve gegevens. Juist in het gaswinningsgebied gelden namelijk grote onderlinge verschillen in de manier waarop versterkingen verlopen, evenals de manier waarop betrokkenen in de versterking staan. Een case study doet recht aan de uniciteit van een casus, en de mogelijk subtiele manieren waarop de context inwerkt op de betrokkenen.

De casus

Selectie casus

Voor de inhoud van mijn scriptie was het niet aan de orde dat een bepaald soort casus, bijvoorbeeld een huiseigenaar ten opzichte van een huurder, of een senior bewoner ten opzichte van een jong gezin, meer geschikt was voor de onderzoeksvraag. Op het gebied van inhoud heb ik dus geen selectiecriteria opgesteld.

Mijn voorkeuren in de selectie van een centrale casus waren voornamelijk praktisch ingegeven. Ten eerste wilde ik graag een bouw-operatie die nog niet afgerond was, om de

kans te vergroten dat ik ook professionals kon meenemen als respondent. Om dezelfde reden was een huiseigenaar handiger dan een huurder. Huiseigenaren hebben in veel gevallen meer overleggen over de bouw dan bewoners van huurhuizen (Schreuder et al., 2023). Naast deze kenmerken was het voor mij ook een vereiste dat de bewoner in kwestie niet op een geestelijk erg kwetsbaar punt in diens leven zat.

Nicole, collega van GVA en bewoner van het bevingengebied met een groot netwerk, heeft een aantal mogelijke bewoners aandragen als mogelijke casussen van mijn onderzoek. We hebben gekozen voor een casusselectie via Nicole omdat we mijn rol als onderzoeker en geestelijk verzorger zo veel mogelijk gescheiden willen houden. Voor de contacten die ik als geestelijk verzorger heb in het gebied, wil ik altijd primair geestelijk verzorger zijn. Dat betekent een vrije ruimte waar geen achterliggende belangen spelen. De optie waarbij dat het meest geborgd blijft, is om mijn onderzoek buiten mijn eigen netwerk te laten plaatsvinden.

Werving casus en respondenten

De werving is een langdurig en soms ingewikkeld proces geweest. Mijn onderzoekseenheid betreft immers het netwerk van individuele betrokkenen. Dat is geen duidelijk afgebakende eenheid, noch eentje die ik als geheel en gelijktijdig kan vragen om instemming voor mijn onderzoek.

Als allereerst heb ik contact gehad met de bewoner. Ik heb hier bewust voor gekozen vanwege de bestaande machtsverhoudingen in het gebied. Er zijn veel bewoners voor wie een versterking voelt als een heftig proces dat hen wordt aangedaan; zij hebben hier niet zelf voor gekozen. Bovendien voelen zij zich ook binnen het proces van de versterking zelf vaak machteloos en met weinig eigen regie; die regie ligt in handen van de NCG, de opdrachtgever van de versterking. Om niet nog iets “van bovenaf”, via de NCG, van de bewoner te vragen, heb ik ervoor gekozen om eerst bij de bewoner kennis te maken, en te vragen of diegene ermee instemde.

Nicole heeft het eerste contact gelegd met de bewoner in kwestie, om te vragen of diegene interesse zou hebben. Na instemming van de bewoner hiermee heb ik haar gebeld en ben vanaf daar steeds haar contactpersoon geweest.

Ik heb vervolgens aan Janita voorgelegd hoe ik mijn ideale dataset voor me zag. Dit betrof ten eerste een diverse groep betrokkenen. Dit houdt in dat ik graag personen erbij wilde die meer direct betrokken waren, zoals professionals vanuit de NCG, evenals mensen die wat meer op afstand stonden, zoals familie die niet in het bevingsgebied woonden. Ook wilde ik graag mensen die vanuit verschillende rollen betrokken waren. Samen hebben we gekeken naar het netwerk om Janita en Janita's versterking heen en hebben vanuit de verschillende "groepen", zoals burens, enkele gekozen om te benaderen. Met sommigen heeft Janita contact gelegd, anderen hebben we samen opgezocht.

Beschrijving onderzoekseenheid

De onderstaande tabel geeft de uiteindelijke groep respondenten weer.

Pseudoniem	Rol
Janita	Bewoner
Marieke	Buurtgenoot Janita
Marianne	Buurtgenoot en eigenaar wisselwoning Janita
Dennis	Timmerman en uitvoerder versterking woning Janita
Sonja	Eigenaar #1 van het aannemersbedrijf dat de versterking doet
Sylvia	Sympathisant uit Limburg die contact heeft gelegd met een aantal aardbevingsgedupeerden
Juul	Dochter Janita

De NCG heeft aangegeven niet te willen participeren in dit onderzoek.

Data

Dataverzameling

De dataverzameling heeft veel ups en downs gekend. In eerste instantie was mijn plan om een combinatie van twee soorten data te verzamelen: opnames van individuele interviews en

opnames van gesprekken tussen betrokkenen. Op die manier hoopte ik te komen tot inzicht in de ideeën van de betrokkenen over mijn onderwerp, evenals de manier waarop deze in interactie worden geuit en/of gevormd. Uiteindelijk bleek de NCG niet in te stemmen met dataverzameling bij gesprekken tussen betrokkenen, evenals het interviewen van haar medewerkers. Hierdoor kwam ik op een punt dat ik al een aantal interviews had afgenomen waarbij ik ervan uitging dat ze zouden fungeren als contextuele inbedding van andere, centrale data. Vanaf dat punt heb ik de rest van de interviews zoveel mogelijk op vergelijkbare wijze afgenomen. Dat houdt in: breed ingestoken, zoveel mogelijk inhakend op de zwaartepunten die respondenten zelf leken te leggen. Na of soms tijdens het interview maakte ik notities over de belangrijkste opvallendheden.

Mijn intentie bij de interviews was om ruimte te geven aan het eigen verhaal van de respondenten over (hun betrokkenheid bij) de versterking. Zoals blijkt uit de interview guide in bijlage 2 heb ik weinig vragen gesteld. Ik heb zoveel mogelijk ruimte willen geven aan het eigen verhaal van de respondenten, welke betrokkenen zij zelf afbakenden als relevant, welke woorden zij zelf gebruiken hiervoor, enzovoort. Het nadeel van deze werkwijze is dat ik veel data heb die gaat over het algemene verhaal van de respondenten over de versterking. Dit biedt context, maar is ook niet altijd even bruikbaar als de opmerkingen die specifiek gaan over andere betrokkenen.

Wat sterk naar voren kwam tijdens de dataverzameling, is dat het ingewikkeld was om heel direct te vragen hoe respondenten aankeken tegen de andere betrokkenen. Ik heb vertrouwen in het contact dat ik had met alle afzonderlijke respondenten. Toch heb ik grote terughoudendheid en verlegenheid ervaren om dit aan te raken in de gesprekken. Het gericht vragen naar een expliciete morele evaluatie van de anderen voelde tactvol noch moreel juist. Immers, de verhoudingen tussen betrokkenen bij versterkingen kunnen erg precair zijn. Ik zou dan gericht aan hen vragen om iets te zeggen over wat zij van elkaar vinden, terwijl die ander ook dit onderzoeksverslag inclusief citaten mogelijk zou lezen. Dit voelde als het creëren van potentiële splijtstof. Daarmee zou ik juist bijdragen aan iets wat ik probeer tegen te werken, relationele spanning in het bevingsgebied. Ook zou dit de belangen van de betrokkenen ondergeschikt maken aan het belang van mijn scriptie. Dit inzicht heb ik gaandeweg verworven tijdens de dataverzameling. Hierdoor heb ik ervoor gekozen om meer reactief te werk te gaan. Dit houdt in dat ik ben ingehaakt op momenten dat respondenten zelf morele overtuigingen naar voren brachten, in plaats van hier gericht naar te vragen. Als ik

wel gericht vragen stelde over betrokkenen, was dit vooral op het niveau van de organisatie. Hierdoor heb ik data waarin betrokkenen bij een versterkingsoperatie niet zozeer elkaar positioneren. Eerder positioneren zij betrokkenen (organisaties en personen) bij de versterkingen in het algemeen. Op basis hiervan heb ik ook mijn centrale vraag aangepast. Deze was eerst: “hoe positioneren betrokkenen zichzelf en elkaar...?”

Belangrijk om ten slotte nog te noemen in het kader van dataverzameling, is dat ik ook heb “meegelopen” met Janita. Ik ben meermaals op de koffie gekomen in haar wisselwoning, heb met haar haar eigen woning bezocht waar onder andere Dennis aan het werk was, en ben meegeweest naar een bouwvergadering. Dit waren geen officiële momenten van dataverzameling. Desondanks wegen mijn indrukken ervan meewegen in mijn visie op mijn data. Ook waren het momenten van informele toetsing. Af en toe heb ik in gesprekken met Janita en andere respondenten wat gedeeld van mijn blik op de situatie en heb ik het met haar erover gehad. Dit gaf hen de mogelijkheid bijvoorbeeld eventuele blinde vlekken van mij aan te wijzen. Ik heb me hierbij laten inspireren door het idee van inclusief onderzoek. Deze soort onderzoek is opgezet vanuit het idee dat onderzoekers niet per se de enige experts zijn op hun onderzoeksonderwerp (Nind, 2017). De kennis die voortvloeit uit de geleefde ervaring van ervaringsdeskundigen over hun onderwerp is minstens zo belangrijk. Bij inclusief onderzoek denken dus de mensen over wie het onderzoek gaat, mee over de vormgeving van het onderzoek.

Data-analyse

De data-analyse is vrij uitgestrekt geweest. Er zat steeds aardig wat tijd tussen de interviews. Daardoor heb ik elk interview al kunnen coderen voor het volgende interview begon. Ik heb dan ook steeds mijn bevindingen per interview (in steekwoorden) opgeschreven in mijn bevindingen hoofdstuk. Daardoor heb ik de data veel tegen elkaar kunnen afzetten en is er stapje voor stapje een rijker beeld ontstaan van de verschillende personages. Toen ik dit beeld zo goed als afgeschreven had, heb ik het weer naast de eerste interviews gelegd om te kijken of het ermee strookt. Op die manier is de data-analyse echt een cyclisch proces geweest. Ongetwijfeld heeft het tegen het einde gezorgd voor tunnelvisie. De latere interviews heb ik redelijk gericht geanalyseerd, aan de hand van mijn bevindingen tot dan toe. Anderzijds heeft het me denk ik ook geholpen om een meer genuanceerd beeld te krijgen van de personages dat er al een beeld lag waartegen ik de nieuwe informatie kon afzetten.

De praktische uitvoering van de data-analyse behelste het coderen van de personages, hun rechten en plichten, en de drie identiteitspijlers van Bamberg (2020): verandering over tijd, actorschap en vergelijking met anderen. Deze codes zijn vindbaar in mijn codeerschema in bijlage 3. Ook heb ik overige fragmenten gecodeerd die ik interessant of opmerkelijk vond, maar die niet direct onder een code vielen. Deze heb ik gecodeerd met de code: “Opvallend citaat”. Dit heb ik uitgevoerd met behulp van Atlas Ti.

Onderzoeksethiek

Hieronder belicht ik de ethische overtuigingen die onderliggend zijn aan dit onderzoek. Daartoe belicht ik eerst mijn positionaliteit als onderzoeker. Ik beschrijf op welke manier ik betrokken ben bij dit onderwerp, en wat mijn eigen positie is in het bevingsgebied. Ook geef ik weer welke overtuigingen over dit onderwerp daaruit voortvloeien. Daarna ga ik in op de morele pijlers die leidend waren in het maken van keuzes voor dit onderzoek.

Mijn positionaliteit

In dit onderzoek ben ik mijn eigen instrument. Daarom wil ik kort schetsen welke overtuigingen voor mij meewegen in dit onderzoek, wat mijn visie op het gebied is, en hoe anderen mogelijk mij percipiëren.

Ik groeide op in een klein dorpje in noordoost Drenthe, en mijn middelbare schooltijd in de Veenkoloniën. Mijn moeders waren import, twee queer vrouwen die net twintig jaar Amsterdam, gevuld met vrouwen- en krakersbeweging erop hadden zitten. Ik ben gevoelsmatig dus lichtelijk bicultureel opgegroeid. Zeker sinds ik zelf in Utrecht woon, zie ik hoe er neergekeken wordt op de andere kant. In mijn ervaring schilderen Randstedelingen (waaronder ik zelf, tot enkele jaren terug) in mijn ervaring het platteland regelmatig af als een desolate plek die hopeloos achterloopt. Haar bewoners, zeker wanneer dialect hoorbaar is in hun spreken, worden niet altijd serieus genomen. Dit is iets wat me raakt en waar ik een tegenkracht in wil zijn. Dit heeft in dit onderzoek een soort alertheid gegeven rondom mijn presentatie van mijn bevindingen. Op de achtergrond heb ik tijdens het schrijven de vraag steeds meegenomen: hoe komt dit over voor hypothetische lezers uit de Randstad? Ik heb volgens mij geen citaten weggelaten hierdoor. Wel weet ik dat het mijn motivatie heeft

vergroot om sommige citaten in mijn scriptie te verwerken. Een voorbeeld daarvan is deze van timmerman Dennis:

“Als je iemand hebt die echt volgens de papieren is- Kijk. Theorie en praktijk zitten heel veel verschillen in he, vind ik persoonlijk. Want je kan alles heel mooi recht tekenen maar als ik een kromme balk heb. Ja. Dan lukt dat al niet.”

Iets anders dat meeweegt in de manier waarop deze scriptie tot stand is gekomen, is de werkervaring die ik heb in het gebied. Ik ben sinds anderhalf jaar actief in het bevingengebied als geestelijk verzorger. Vanuit die hoedanigheid heb ik indrukken opgedaan over het gebied en er een visie op ontwikkeld. Dat betekent in mijn geval dat mijn gedachten voor een belangrijk gedeelte gevormd zijn in lijn met het gedachtegoed van Marjo van Bergen. Samen met andere collega's uit eerdere lichten heeft zij de (existentiële) problematiek in het gaswinningsgebied geanalyseerd en een visie ontwikkeld op de heling van die problematiek. De organisatie waar ik werk, GVA, is nog altijd gestoeld op deze perspectieven. Ook was Marjo een van mijn twee stagebegeleiders toen ik stageliep bij GVA. Veel van mijn overtuigingen over de gaswinning, aardbevingen en versterkingen zijn dan ook herleidbaar naar het denken van Marjo. Belangrijke elementen hiervan zijn de volgende. De impact van de gaswinning is niet alleen individueel, maar juist ook relationeel. Een belangrijk onderdeel hiervan is de taal die gebruikt wordt. Er zijn bijvoorbeeld veel bewoners voor wie een nieuwgebouwd huis vooral voelt als een verlies van thuis, van herinneringen, en van de tijd die het verbouwen gekost heeft. Zij “krijgen” geen nieuw huis, zij verliezen een thuis. Deze twee elementen hebben gemaakt dat ik in mijn scriptie op zoek ben gegaan naar een ontwerp met een talige en relationele focus.

Ten slotte ben ik als universitair student uit Utrecht, die nog maar 1,5 jaar in het gebied rondloopt, waarschijnlijk in de ogen van vele Groningers een vreemde nieuwkomer die hun taal niet spreekt. Ik zal nooit met zekerheid kunnen zeggen op welke manier ik gepercipieerd word door mijn respondenten, noch welke invloed dat heeft gehad op hun antwoorden. Wel ben ik er altijd alert op dat ik laat merken dat ik affiniteit heb met Groningen. Ik noem bijvoorbeeld mijn twijfel om me later misschien (weer) in Groningen te vestigen. Op die manier hoop ik te vermijden dat ik verward wordt met een Randstedeling die weer zo snel mogelijk weg wil naar Utrecht.

Morele pijlers

De onderzoeksethische pijler die voor mij het meest geleefd heeft, is mijn behoedzaamheid voor polarisatie. De bevingen fungeren soms als splijtstof. Ook heeft de gaswinning en alles wat daarna komt voor veel individuele pijn gezorgd. Ik vind het heel belangrijk dat mijn onderzoek zo min mogelijk splijtend en beschadigend werkt.

Een manier waarop ik probeer relaties niet verder onder spanning te zetten, is dat ik in interactie met respondenten steeds heb benoemd dat ik niet toewerk naar een moreel oordeel over betrokkenen. Ik zoek niet naar wie de mensen zijn, ik zoek naar de betekenissen die er bestaan rondom mensen en hoe deze in interactie verlopen.

Verder heb ik zelf de regie gehouden op alle keuzes rondom mijn onderzoek. Ik voel affiniteit met de notie van inclusief onderzoek. In het geval van een versterking, kan gezamenlijke besluitvoering echter soms leiden tot conflict. De betrokkenen inzetten als gezamenlijk panel van ervaringsdeskundigen, was dus uitgesloten. Wel heb ik bij de individuele respondenten input verzameld over het onderzoek. Ik heb bijvoorbeeld gevraagd welke gesprekken volgens hen relevant zijn voor mij om bij te wonen voor mij. Op deze manier lag de uiteindelijke keuze steeds bij mij, in plaats van dat dit een gezamenlijke keuze was waarin mogelijk conflictdynamieken gereproduceerd zouden worden. Hierbij heb ik er op gelet dat ik transparant en reëel heb gecommuniceerd, over bijvoorbeeld de hoeveelheid data die ik kon verzamelen. Op deze manier heb ik hopelijk de dynamiek vermeden waarin betrokkenen gevraagd werd om input, zij dit gaven, en er vervolgens niks mee gebeurde terwijl deze indruk wel was gewekt.

Tot slot heb ik erop gelet dat mijn communicatie naar respondenten toegankelijk was. Ik heb al te academisch jargon vermeden in de informatiebrief en zoveel mogelijk spreektaal gebruikt.

Bevindingen

In dit hoofdstuk beschrijf ik de resultaten van mijn onderzoek. Ik geef eerst de personages weer die aan de orde zijn gebracht door de respondenten, en de manier waarop hun identiteit werd geconstrueerd. Hierbij beschrijf ik eerst de constructie van de personages zoals dat opkwam uit de data. Daarna kijk ik naar de manier waarop de personages opgetekend zijn, door de theoretische lenzen van Bamberg (2020) en PT (Slocum-Bradley, 2010).

Nationaal Coördinator Groningen

Logischerwijs wordt de NCG vaak genoemd als betrokkene. De NCG is de organisatie wier taak het is om gebouwen in het aardbevingsgebied te onderzoeken en aardbevingsbestendig te maken¹⁹. Vanuit de NCG krijgt de bewoner doorgaans te maken met een projectleider, die de versterking begeleidt, de bewonersbegeleider, die aanspreekpunt is voor de bewoner, en de toezichthouder, die de veiligheid van de versterking waarborgt.

Ik beschrijf hieronder de rode draden die ik tegenkwam in de constructie van de NCG door respondenten. Deze onderbouw ik aan de hand van fragmenten uit de interviews.

De NCG is het personage dat het meest voorkomt; ik heb haar twee keer zo vaak gecodeerd als andere personages. Het accent in de verhalen van respondenten ligt op de organisatie, niet de medewerker in de verhalen van de bewoners. Alles bij elkaar heb ik de code “NCG” drie keer zo vaak gecodeerd als de codes voor individuele NCG’ers, zoals “Projectleider” of “Bewonersbegeleider”. bij elkaar opgeteld. Wanneer respondenten vertellen over interacties die zij hebben gehad met medewerkers van de NCG, spreken zij vaak niet over de functietitels maar over “mensen van de NCG”. Hieronder drie voorbeelden daarvan:

“Die had gewoon een klus te klaren en toen die man van de NCG hier ook stond, die zei toen, jullie vliegen dit helemaal verkeerd aan” - Marianne

“Ja, dat is een mevrouw van NCG die dat letterlijk tegen mij heeft gezegd” - Sonja

“We hebben een oplevering gehad. Met iemand van het NCG” - Marieke

¹⁹ Bron: website NCG. Geraadpleegd via <https://www.nationaalcoordinatorgroningen.nl/over-ncg/missie-en-visie> op 25-07-2024.

Dit geeft de indruk dat het voor respondenten van secundair belang is wat de precieze functie is van de mensen met wie zij te maken hebben; het is vooral relevant dat zij “van de NCG” zijn.

In sommige gevallen spraken respondenten zelfs over interacties alsof ze met de NCG als geheel waren, in plaats van met een individuele medewerker ervan.

“Laatst ook weer een nieuw adres gekregen waar dus ook de bewoner ruzie heeft met aannemer en NCG.” - Jeroen

“Ik kreeg al eens van de NCG, van: “We zijn geen Sinterklaas.” - Janita

In deze manier van spreken komen onduidelijke grenzen naar voren over waar de individuele medewerkers ophouden, en de NCG als gehele organisatie begint.

Ten behoeve van een overzichtelijke presentatie van mijn resultaten, bespreek ik ze wel apart van elkaar. Ik begin met de manier waarop respondenten de medewerkers van de NCG construeerden.

NCG-medewerkers

Wanneer wel gesproken werd over individuele medewerkers, was dat soms op onpersoonlijke wijze.

Anonimiteit en onduidelijke functies

Zo vertelt Marieke dat ze de naam niet weet van de NCG-medewerker die bij de oplevering van hun huis was, omdat hij “geen woord” gezegd had. Deze anonimiteit komt terug in het woordgebruik van Marianne. Zij verwijst meermaals naar NCG-medewerkers die ze gesproken heeft als “poppetjes”. Ook spreekt Marianne over de “systemen” van de NCG, voordat ze toevoegt, “en de mensen”: *“En het is heel raar dat die systemen er dus ook allemaal- en de mensen ook, iedereen is erop geënd..”*

Verder was er bij sommige respondenten onduidelijkheid over de naam van de functie van de medewerkers met wie zij te maken hebben.

[Janita] *Ik heb wel gehoord dat het ook afhangt van de type begeleider die je hebt. Procesgeleider. Procesbegeleider. Hoe heet die nu?* [Joop] *Zakenbegeleider?* [Janita] *Procesleider.* [Joop] *Procesleider. Projectleider?* *Projectleider zou wel...* [Janita] *Ja. Projectleider. Dat zou het zijn.*

[Dennis] *En... heb jij nog een...Heb jij nog een soort andere opzichter vanuit de NCG, die controleert mij weer, als ik mijn werk goed uitvoer, versterkingsmaatregelen.* [Joop] *Toezichthouder?* [Dennis] *Ja, is een naam voor.* [Joop] *Oh, een andere naam.* [Dennis] *Ja, ik durf het niet te zeggen, maar die zit erbij, dus dan heb je een projectleider, een een...zeg maar een toezichthouder.*

Ook wist men niet altijd het fijne van de inhoud van de functies van NCG-medewerkers.

“Maar zoals in [ander dorp], dat drie straatblokken wel een nieuw huis krijgen en twee blokjes niet. Dan denk je, hoe dan mensen? Dat kan toch niet? En dat is dan denk ik wel een soort... Ja, daar weet ik te weinig vanaf of de NCG daar dan zo echt verantwoordelijk voor is of nog hoger dan dat gaat.” - Marianne

“Ik heb geen idee, en wat ze doen heb ik ook geen idee van. Wat zijn de dagelijkse werkzaamheden als je werkt bij de NCG.” - Janita

Op deze manier raken NCG-medewerkers enigszins gestript van hun “persoon-zijn”. Ze hebben geen naam, en worden vergeleken met systemen en poppetjes. Ook is er geen duidelijk werk wat ze verzetten, waar ze mee in verband gebracht worden. Op die manier worden ze geconstrueerd als enigszins vaag en ongrijpbaar.

Poppetjes en slagkracht

Ook worden individuele medewerkers van de NCG beperkt geconstrueerd als actors. Overwegend worden zij meer beïnvloed, dan dat zij invloed kunnen uitoefenen (Bamberg, 2020). Dit komt aan de orde in de volgende citaten.

“Misschien moet je de projectleiders, [...] die moet je misschien ook wel meer slagkracht geven naar de organisatie. Dat zij kunnen zeggen, zo is het en zo gaan we het doen.” - Sonja

“De ene projectleider doet iets meer en de andere projectleider doet iets minder. [...] En als ze te veel doen, dan waarschuwen wij vaak wel de bewoner van nou, wat de projectleider doet is leuk voor jullie, maar het kan best zijn dat die teruggefloten wordt.” - Jeroen

De bewonersbegeleider mag van mij volgende keer thuis blijven. Daar heb je er echt niks aan. Het is een aardig mens. Het is een leuk mens. Ik heb er niks aan.” - Janita

Het verschilt dus in hoeverre Jeroen en Sonja actorschap of “slagkracht” toekennen aan de projectleiders. Jeroen stelt dat projectleiders speelruimte hebben in hun interpretatie van de opdracht die ze krijgen vanuit de NCG. Tegelijkertijd is deze speelruimte beperkt; de NCG kan de projectleider “terugfluiten”. Verder stelt Janita dat ze “weinig heeft” aan de bewonersbegeleider. Hiermee construeert ze de bewonersbegeleider als iemand die niet kan doen wat voor Janita telt. Dit is geen constructie die veel actorschap toekent aan deze medewerker. De NCG beïnvloedt dus de medewerker, meer dan andersom, in de verhalen van de respondenten (Bamberg, 2020).

De organisatie NCG

Ook de NCG als organisatie wordt geconstrueerd als moeilijk grijpbaar.

Wanneer ik Janita vraag hoe ze tegen de NCG aankijkt, antwoordt ze: *“Ik krijg helemaal geen hoogte van die organisatie. Sonja, die aangeeft tweemaal per jaar door de NCG georganiseerde bijeenkomsten bij te wonen en ook de directie te kennen, zegt niet te weten “hoe die organisatie in elkaar steekt”.*

De “binnenkant” van de NCG lijkt dus onduidelijk. Dit komt terug in de onduidelijkheid over een kantoorlocatie van de NCG. Deze is in de buurt gevestigd van de bewoners. Hierover wordt het volgende gezegd.

“Ik heb altijd het idee dat het pand daar leeg staat. Er is nooit iemand.” - Janita

“Ik ben er nog nooit geweest. [...] Ik wist niet eens dat het daar zat.” - Marieke

NCG als kluwen

Respondenten die wel spreken over hoe de “binnenkant” eruit ziet van de NCG, schetsen een complex beeld.

“En het leukste is nog dat je dan ziet wat er op directieniveau van de NCG wordt gezegd, hoe het gedaan zou moeten worden. Aan de andere kant van de trechter komt er heel iets anders uit, zeg maar. [lacht] [...] er is natuurlijk een directie van de NCG die instructies geeft en die dus mensen op pad stuurt. Nou ja, daar zitten weer mensen onder, daar zitten weer mensen onder. En uiteindelijk, waar- de mensen die aan tafel zitten...

Ja, dat is een beetje dat spelletje dat je met vijf man op een rij- de eerste vertelt iets aan de ander en uiteindelijk komt er een hele andere opdracht uit. Iedereen geeft daar weer zijn eigen draai aan.”

In dit citaat schetst Jeroen de veelheid aan “lagen” in de NCG als organisatie. Deze veelheid aan lagen maakt dat opdrachten van de directie, in dit voorbeeld, verworden tot iets totaal anders.

Ook in Marianne’s verhaal komt dit terug.

“want ik zeg dan de NCG, maar de NCG heeft een bewonersbegeleider, heeft een klachtencommissie, heeft een bouwkundige, dus dat zijn ook allemaal poppetjes binnen die ene naam, die ik dan maar voor het gemak één naam noem. Dat zijn eigenlijk, als je daar als bewoner mee te maken hebt, zijn het allemaal losse partijen. Het zijn allemaal losse poppetjes die echt allemaal wat anders willen doen in het werkproces.” - Marianne

Ook hier schetst zij de veelheid aan poppetjes die “allemaal wat anders willen doen”. Elders in het interview noemt ze dit ook wel een “kluwen”. Hiermee ontstaat het beeld van de NCG als incoherente organisatie met veel lagen en medewerkers met verschillende interpretaties van de situatie en verschillende belangen.

In Sonja’s verhaal komt iets vergelijkbaars terug.

“Maar wat ik wel soms van projectleiders hoor, die zeggen zelf, er zitten gewoon zoveel juristen bij ons. En die juristen zijn ook gewoon weer aan het kijken van, mag dit wel? Want daar heb je ook mee te maken, we doen het [versterken] voor ondernemers. En als het een ondernemer is, dan mag je niks extra doen, maar dan is het staatssteun. Ja, dat is allemaal zo, er komt zoveel bij. Er zijn heel veel regels die werken tegen elkaar.”

Hierbij voegt Sonja een veelheid aan regels toe aan de veelheid aan mensen binnen de NCG. Sonja stelt dat deze regels elkaar tegenwerken. Naast incoherent construeert Sonja dit dus als ineffectief.

In deze citaten wordt bovendien benadrukt dat het actorschap van NCG-medewerkers beperkt is. De regels nemen actorschap weg van projectleiders, de veelheid aan lagen nemen actorschap van de directie, enzovoort. De manier waarop de NCG is ingericht wordt haast een kracht op zich.

De werkwijze van de NCG

In de verhalen komt een grote hoeveelheid plichten van de NCG naar voren. Hoe zij deze plichten aanvliegt en invult, wordt echter geconstrueerd als moeilijk begrijpelijk.

Uiteraard komt de plicht naar voren van de NCG om effectief huizen te onderzoeken op hun aardbevingsbestendigheid, en ze waar nodig te versterken.

“En dat merk je in [ander dorp] nu. Dat ze nu heel snel bij woningen langsgaan en helemaal niks meer uitrekenen. En gewoon zeggen veilig. De woning van mijn vader ook. Dat heb ik bij een advocaat neergelegd. [...] En- die heeft een compleet dossier opgevraagd. Het blijkt gewoon niets te zijn. ‘Maar de berekeningen dan.’ ‘Berekeningen? We hebben niks berekend.’ Dat is een woning uit 1905. Zo is gewoon klakkeloos veilig verklaard. Hoeft niks aan te gebeuren. [...] ‘We gaan er vanuit dat het veilig is. Daar gaan we vanuit’, zeggen ze.” - Sonja

“Nou soms kan ik me er wat in vinden, maar soms zijn het dingen waarvan ik denk, ja, of dit nou zoveel meerwaarde biedt, dat weet ik niet.” - Dennis

“Mijn collega [ook onafhankelijk bouwadviseur] had volledig uitgelegd aan de eerste constructeur hoe de woning opgebouwd was. Hoe de staalconstructie in zijn woning zat. Vervolgens komen er stukken op tafel te liggen waar er totaal geen staalconstructie in zit. En waar een hele andere bouwconstructie neergelegd wordt. En daar wordt een versterking op losgelaten. Ja, hoe frustrerend is dat?” -

In deze citaten uiten respondenten hun vraagtekens bij de manier waarop de NCG te werk gaat. Sonja en Jeroen construeren de basis van de besluitvorming van de NCG als twijfelachtig. Sonja construeert het besluit van de NCG over de woning van haar vader als niet onderbouwd: er zijn geen berekening, het dossier is leeg. Hun onderbouwing van de veiligheid van de woning is: “daar gaan we vanuit”. Ook in Jeroen’s citaat wordt de besluitvorming van de NCG geconstrueerd als met een twijfelachtige onderbouwing. Zijn collega wordt geconstrueerd als deskundig, hij kan “uitleggen” hoe zijn woning in elkaar zit. Deze deskundigheid wordt echter niet gebruikt in het opmaken van een versterkingsplan.

Dennis vertelt een gelijksoortig verhaal.

“Als ik nou anders erover denk. Soms komt het voor. Ehm..dat het ook op een andere manier kan. Wat tevens net zo sterk is. Maar dan is het anders dan wat er op papier staat. [...] Nou soms kan dat. Dat ligt er aan wat voor constructeur je hebt. Maar dat moet dan eerst overlegd worden. En als die dat ook een goed idee vindt, ehm.. dan kan je dat zo uitvoeren. [...] Maar over het algemeen. Hoe het bedacht is op papier zo willen ze het ook graag zien. Ik heb nog eentje gehad. Die zei van ‘Nou waarom maken wij dan nog tekeningen en papieren op. Als jij het anders bedenkt.’”

Hieraan voegt Dennis later nog het volgende toe.

“Als je altijd eh.. Als je iemand hebt die echt volgens de papieren is- Kijk. Theorie en praktijk zitten heel veel verschillen in he, vind ik persoonlijk. Want je kan alles heel mooi recht tekenen maar als ik een kromme balk heb. Ja. Dan lukt dat al niet.”

In de verhalen van Jeroen en Dennis komt dus een soort alleenrecht van de NCG naar voren om te beslissen over de invulling van de versterking. Dit geldt ten opzichte van andere professionals en bewoners. Dennis construeert dit als een afstand tot de praktijk. (Ook Sonja

zei dit letterlijk over de NCG). Dit is niet gunstig voor de effectiviteit van de versterking, stellen de respondenten.

Zodoende wordt de NCG niet alleen geconstrueerd als niet samenwerkend, maar ook als niet altijd goed in diens voornaamste plicht. Niet verrassend dat Jeroen zegt: "*Je staat 2-0 achter als je vanuit de NCG aan tafel zit*"

Aannemers

De aannemers in de verhalen van respondenten werden opgetekend op uiteenlopende wijze.

Bewoners hebben maar ervaring met één aannemer. Zij spreken over deze ervaringen als losstaand van andere aannemers; ze generaliseren niet. Ze onderstrepen juist dat andere kennissen andere verhalen hebben. Hiermee construeren ze aannemers niet als groep betrokkenen, maar als losse betrokkenen. Een voorbeeld hiervan is het volgende citaat.

“Nee, ik denk dat we echt wel heel erg pech gehad hebben met deze aannemer. Nee, ik ken ook wel verhalen van andere huizen met andere aannemers, waar het juist heel mooi verlopen is.”

In de verhalen over de aannemer, kwamen drie pijlers vaak naar boven.

De lokale aannemer als ideaal

In de verhalen van respondenten, was het vaak van bepalend belang of een aannemer uit de regio kwam. Elke respondent die sprak over lokale aannemers, was daar positiever over dan aannemers van buiten de regio. Kleine, lokale aannemers werden doorgaans geconstrueerd als meer in staat om kwalitatief goede versterkingen te leveren, minder exclusief gericht op geld verdienen, meer betrokken bij de betekenis van de versterking voor de bewoner. Drie voorbeelden daarvan volgen hieronder.

“Dus het is voor een aannemer. En met name aannemers die niet uit de regio komen, en dat zijn er heel veel, is het geld verdienen hier.” - Marieke

“Dat is denk ik het voordeel van een iets kleinere aannemer uit de regio. Die weet gewoon waar hij mee te maken heeft. Die kent de woningbouw en hoe daarmee om te gaan. Want dat zie je bij grote aannemers wel wat misgaan.” - Jeroen

“We hadden een aannemer uit Friesland. Maar die heeft helemaal geen betrokkenheid bij deze regio. Die komen vanmorgen het dorp heen rijden met een kolonne aan busjes. En die rijden om vier uur het dorp weer met z'n allen uit. En dat interesseert ze voor de rest niet zo veel. Terwijl het wel gaat om ons huis, he? Dak boven je hoofd [...]” - Marieke

Wanneer ik het interview begin door aan Sonja te vragen wat haar betrokkenheid is bij Janita's versterking, noemt ze ook als eerste dat ze een plaatselijke aannemer is.

“Onze manier van betrokkenheid bij de versterking is eigenlijk zo... Wij zijn een plaatselijke aannemer. We wonen en werken eigenlijk midden in het gebied.

Op mijn vraag of ze het gevoel heeft dat de bouw mensen van haar versterking een goede intentie hebben, antwoordt Janita: *“Ja, dat bedrijf dat ik heb wel, want het is familie van mijn buurman.”* Dat het familie van haar buurman is, geeft ze dus als verklaring voor haar gevoel dat ze goede intenties hebben. Dit is vergelijkbaar met Marieke's gevolgtrekking in bovenstaand citaat. Daar verbindt ze het gegeven dat haar aannemer uit Friesland kwam, met het feit dat die geen betrokkenheid heeft bij de regio.

Dit laat zien dat de afkomst van de aannemer, lokaal of niet lokaal, dichtbij of ver weg, vaak fungeert als kapstok. Hieraan worden de eigenschappen van de aannemer op de gebieden die er voor respondenten toe doen, opgehangen. *“De aannemer is lokaal, dus kan hij betere kwaliteit leveren.”* *“De aannemer is niet lokaal, dus zijn ze niet geïnteresseerd in iets anders dan geld.”* Het al dan niet zijn van een lokale aannemer, construeren respondenten soms als verklaring waarom die aannemer al dan niet aan diens plichten voldoet.

De plichten van de aannemer

Iets anders dat opviel rondom de aannemer, was het verschil in hoe de respondenten de plichten van dit personage optekenden.

Omgang met de bewoner

Een van die pijlers, is de omgang van de aannemer met de bewoner. Veel bewoners vertelden slechte ervaringen met hun eigen aannemer op dit gebied. Hieronder geef ik enkele voorbeelden daarvan.

“En om de haverklap de aannemer. Kunnen jullie komen? Want er moet hier een beslissing overgenomen worden. Nou dan moest hij [Marieke’s man] weer weg van zijn werk. Want er was altijd haast.”

“De aannemer moet door. Want die zal ook wel een soort prestatiecontract- in ieder geval, ze moeten door. Dus daar waar in het begin allemaal gesproken werd van koppelkansen. Hè, als je iets aan je huis wil laten doen, koppelkansen. Nou, er zijn... heel weinig koppelkansen, want ze moeten door.”

Verder stelt bouwadviseur Jeroen dat aannemers niet altijd alles communiceren met de bewoner.

“Of dat NCG of aannemer dan denkt van, nou weet je, als we het niet zeggen, dan loopt het wel door. Dus van de week bij een rijtje woningen, heb ik een aannemerscontract doorgelezen en daar viel mij op dat er op het dak, aan de buitenkant kwam geen dakhout. [...] vaker zit er wel een dakbeschot op dan niet, zeg maar. Dus dat viel op van, nou ja, weten jullie van, in jullie situatie komt er alleen folie op de isolatie en geen dakbeschot. [...] Ja, iets simpels, heel praktisch, NCG of aannemer zal daar nou nooit natuurlijk de bewoner op wijzen, van let op, we doen dit een keer zonder dakbeschot.”

Zowel aannemer Sonja als bouwadviseur Jeroen geven aan dat het juist een aannemer toebehoort om met de bewoner mee te denken.

*“in de rol als aannemer probeer je gewoon altijd met bewoners mee te denken, he” -
Sonja*

“ook de aannemer is meestal niet iemand die tegenover [de bewoner] zou moeten staan” - Jeroen

Sonja gebruikt hier de woorden “gewoon” en “altijd”, waarmee ze het meedenken construeert als plicht van de aannemer. Jeroen gebruikt hier al iets mildere bewoordingen; “meestal” en “zou moeten”. Hiermee construeert hij naast de bewoner staan als iets dat niet vanzelfsprekend is, hoewel het wel wenselijk is. Het is dus mogelijk wel iets dat hij ziet als plicht, maar dat niet altijd zo verloopt.

Deze constructie verschilt van de manier waarop bewoners aannemers construeren. Hun ervaringen waarin een aannemer op een onprettige wijze met hun om ging, construeren ze wel als iets dat niet juist is. Tegelijkertijd construeren ze dit niet als plicht van de aannemer. Dit lijkt dus eerder een plicht te zijn van “het mens achter de aannemer” dan de functie aannemer.

Omgang met winst

Een andere pijler op basis waarvan respondenten de aannemer schetsen, is hun omgang met winst.

In de verhalen van andere respondenten, kwam specifiek de prijs die de aannemer rekent voor hun diensten, voorbij als iets waar niet altijd juist mee omgegaan wordt.

“we hebben allemaal nieuwe deuren uitgekozen. Nou dan sturen ze ons een offerte voor die deuren. Nou, Het was een belachelijk hoog bedrag. En dan ga je zelf googlen. En dan kun je ze voor de helft van het geld vinden. Maar dan zeg je dat tegen hun. Van ‘nou wij bestellen ze wel.’ ‘Ja nee maar dat werkt niet zo. Wij bestellen want wij geven de garantie af.’ En zo gaat dat dan. Dus je wordt eigenlijk ook een beetje genaaid.” - Marieke

“En je hoort het ook weleens met aannemers enzo, op wat kleinere schaal, dat ze toch dingen hoger gaan aanbieden, om in de huizen bijvoorbeeld in te bouwen wat eigenlijk niet eh, waar toch echt veel te veel aan verdiend wordt.” - Juul

“ze weet gewoon wat materialen kosten. En deze aannemer is best schappelijk hoor, maar je hebt ze erbij die ...Eh... Eh... Voor de waterontharder.. Zevenduizend euro hebben gecalculeerd. [...] Ja via de aannemer 7000 en als je het rechtstreeks zelf laat leveren 1100.” - Janita

Het woordgebruik “schappelijk”, “veel te veel aan verdiend”, en “belachelijk hoog bedrag” laat zien dat er voor respondenten wel een grens zit aan de hoeveelheid geld die een aannemer mag verdienen aan diens diensten. Aannemers hebben dus de plicht om schappelijke prijzen te rekenen.

Jeroen construeert het maken van winst voor aannemers als een recht. Het is nodig voor aannemers om te overleven, om winst te maken.

“Maar als een aannemer een duizend euro extra kan verdienen, ja, vindt hij dat niet erg. Dus als er ergens iets weg te strepen is, nou ja, daar liggen ze niet wakker van. Logisch ook. Denk ik, een gezonde aannemer moet wel winst draaien, anders houdt hij het niet lang vol.”

Leveren van goed werk

Verder noemden verschillende respondenten de kwaliteit van het werk van de aannemer.

“En het moet allemaal snel, snel, snel. Dus het wordt ook in sommige opzichten best wel afgeraffeld. We vonden overal krimpscheuren. Kijk, hier was die boven. Loopt alweer een hele scheur. En dat komt omdat ze te gehaast, eh, het hebben gedaan. Ze hebben niet de tijd gegund om het goed te laten drogen. Ze zijn meteen gaan sauzen. Ja, dan krijg je krimpscheuren.” - Marieke

“Ze hebben al onze dakpannen afgeslepen, omdat ze ze er niet meer op konden krijgen. Ja, stomme sjonnies, dat is nogal logisch. Als je handgebakken pannen hebt van een eeuw oud, die zijn allemaal een beetje krom. Dus die pannen liggen er in een bepaalde volgorde op, zoals ze er al zo lang op liggen. Dat betekent dus dat je ze er ook in een bepaalde volgorde af moet halen en moet stapelen. Dan leg je ze er ook zo weer op. Maar ja, als je alles door elkaar gooit, dan krijg je die pannen er niet meer goed op.” - Marianne

“Ik heb ook gehoord van, mensen die ingebouwde kasten hadden, die daar dan terugkomen, en daar hadden ze [de aannemer] geen tijd meer voor, hadden ze [de aannemer] gezegd van, laat dat maar door de bouwmarkt doen, dan gaat de rekening wel naar de NCG. Nou [lacht] dat is niet de bedoeling, hè?” - Janita

In deze citaten vertellen respondenten over de aannemer die diens plicht niet nakomt. Ze gebruiken de woorden “afgeraffeld” en “te gehaast”, “stomme sjonnies” en “moet halen en moet stapelen”, en “dat is niet de bedoeling”. In deze termen komt terug dat de aannemer iets niet doet, dat de aannemer wel zou moeten moeten doen.

Hier is Jeroen iets minder streed in zijn formulering van de plicht van de aannemer.

“Een aannemer heeft als belang uiteraard ook er wat aan te verdienen. Gelukkig de meeste aannemers ook om een goed eindproduct waar ze trots op kunnen zijn te leveren.”

Hij gebruikt het woord “gelukkig”. Dit woord laat zien dat het voor Jeroen iets positiefs is dat de meeste aannemers een goed eindproduct in te willen leveren. Tegelijkertijd formuleert hij dit niet als een plicht.

Aannemer en NCG

In sommige constructies van de aannemer lijkt zij op de NCG. In het volgende citaat van Janita vraagt zij bij de NCG om iets wat de aannemer haar moet sturen.

“Ik heb geen begroting nog steeds. Ik heb twee keer bij de NCG erom gevraagd bij de bouwvergadering. Maar ik wil hem ook, ik wil weten wat de budgetten zijn. Wat kan ik besteden aan mijn vloer? Ja. Dat is... Tot op de dag van vandaag nog niet gestuurd.
[Joop] *En wie zou dat moeten sturen?* [Jeroen] *Dat moet het bouwbedrijf doen.*

De NCG wordt in dit geval door Janita dus gebruikt als aanspreekpunt voor taken van de aannemer. De gemene deler tussen hen is dus in dit voorbeeld hun gedeelde betrokkenheid bij taken.

Ook noemt Jeroen bijvoorbeeld vijf aparte keren in het interview de NCG en aannemer als een koppel. Een voorbeeld daarvan is:

“Maar dus in die zin zie je dan vaak dat achteraf ook een NCG en aannemer toch blij is met je aanwezigheid

De NCG en aannemer staan in het tweede citaat achter een gedeeld, enkelvoudig lidwoord, en worden daarmee extra duidelijk geconstrueerd als koppel. Op basis waarvan gebeurt dit?

“Of dat NCG of aannemer dan denkt van, nou weet je, als we het niet zeggen, dan loopt het wel door. Dus van de week bij een rijtje woningen, heb ik een aannemerscontract doorgelezen en daar viel mij op dat er op het dak, aan de buitenkant kwam geen dakhout. [...] vaker zit er wel een dakbeschot op dan niet, zeg maar. Dus dat viel op van, nou ja, weten jullie van, in jullie situatie komt er alleen folie op de isolatie en geen dakbeschot. [...] Ja, iets simpels, heel praktisch, NCG of aannemer zal daar nou nooit natuurlijk de bewoner op wijzen, van let op, we doen dit een keer zonder dakbeschot.”

In bovenstaand citaat vertelt Jeroen over een situatie waarin de NCG en aannemer de bewoner niet attenderen op bepaalde bouwkundige keuzes, want *“dan loopt het wel door”*. Daardoor wordt een gedeeld belang opgetekend van de NCG en aannemer, namelijk de voortgang van de versterking.

Dit gedeelde belang komt ook naar voren in het verhaal van Marieke. Over de NCG zegt ze: *“En het is een beetje handje klappen met de aannemer”*. Ook vertelt ze over de oplevering van haar huis het volgende:

“En wat ik ook heel frappant vind, we hebben een oplevering gehad. Met iemand van het NCG. En die man is bevriend met de aannemer. En die doet alle opleveringen hier. De aannemer hier, heeft in de straat hier heel veel verhuizingen gedaan. In de zijstraat. En elke keer gaat hetzelfde mannetje mee. [...] die NCG- man die stond er alleen maar “Ja mooi, mooi.” En die zit heel joviaal met de aannemer op straat. “Ja goed, dat gaat goed met je vrouw.” En dan denk ik van ja. Dan voel ik me een beetje genaaid. Dat ik denk van ja, die staat er niet bij als kritische noot ofzo.” - Marieke

In deze citaten impliceert Marieke dat de NCG en de aannemer de afronding van de versterking als gedeeld belang hebben. Dit gedeelde belang gaat echter mogelijk ten koste van de kwaliteitscontrole van de versterking, oftewel een belang van de bewoner.

Overwegend worden aannemers echter geconstrueerd als los van de NCG, door respondenten. Een belangrijk onderdeel hiervan is de mate waarin zij met aannemers in interactie (kunnen) treden. De NCG is op verschillende manieren opgetekend als een organisatie die moeilijk zichtbaar en/of benaderbaar is voor bewoners. Bij de aannemer is dit anders.

Zo beschrijft Marieke de communicatie met de NCG als volgt:

“Dan heb je weer nieuwe schade. Dan moet je weer aanmelden via allerlei... manieren. En dan moet je echt weer tijden wachten...tot je een bevestigingsbrief überhaupt krijgt. En dan staat er van... U wordt binnen acht maanden geïnformeerd. [...] En dan hoor je na acht maanden... “We hebben nog geen tijd gehad om een besluit te nemen. Dus de termijn is uitgesteld naar dan en dan.” En dan kan je nog een half jaar wachten. Dat is hoe het werkt. En als je erachteraan belt, word je drie keer doorverbonden.” - Marieke

De manier waarop zij over communicatie met de aannemer vertelt, verschilt daar sterk van.

“We hebben heel veel moeten onderhandelen met die aannemer.” - Marieke

Hier komt de aannemer naar voren als een betrokkene waar de bewoner naartoe kan stappen om diens boodschap te vertellen. De NCG werd echter geconstrueerd als verder weg:

De aannemer komt dus in de verhalen van de respondenten meer naar voren komt als benaderbaar voor communicatie dan de NCG. Ook is haar werk (logischerwijs) zichtbaar en benaderbaar voor bewoners.

“ze komen zelf ook wel buiten het werk om. Komen ze hier wel even kijken” - Dennis

“We gingen elke dag kijken wat ze hadden gedaan. En hoe het er bij lag.” - Marieke

Ook zetten Dennis, Sonja en Jeroen de aannemer (en diens medewerker) juist tegenover de NCG omdat de aannemer “de praktische partij” is. Sonja

“Een aannemer is eigenlijk de partij die het in de praktijk brengt. [...] die zijn vaak wel praktisch gericht om te kijken van hoe kunnen we het in de praktijk doen. En door de betrokkenheid van NCG... eh...Theoretisch verhaal ook. Zoals versterkingsadviezen. Dat zijn hele theoretische verhalen. Ik heb nog geen versterkingsadvies gezien dat klopte zeg maar. Er zitten altijd wel verkeerde aannemers in ondanks dat er zeer secuur te werk wordt gegaan. Maar daar heb je heel veel theoretische dingen en PR normen en dergelijke die losgelaten worden op iets wat heel praktisch is.” - Jeroen

“En dat je dan iedere keer.....iemand die ergens in den landen... ..achter een bureau zit... ..dat je dat allemaal op detail moet uitleggen.....en daar baal ik dan gewoon van. Ik denk van, kom een keer kijken. Dan weet je hoe het zit. Dan ken je de woning. Dan snap je het ook waarom. Ja. Dat merken wij wel. Het is gewoon heel erg een verschil... ..tussen theorie denken en praktijk.” - Sonja

Bewoners

Over deze groep sprak men niet alsof het een homogene groep betrof. In 80% van de interview-citaten waarin bewoners aan de orde kwamen, worden zij opgetekend aan de hand van hun verschillen ten opzichte van elkaar.

Van mondig tot machteloos

De voornaamste vraag die daarin naar voren kwam, is: hebben bewoners actorschap of niet? Hoeveel invloed kunnen zij uitoefenen op de situatie (Bamberg, 2020)? In hoeverre oefent de situatie invloed uit op hen? Met name in mijn interview met Marianne vormde dit een rode draad. Ook kwamen alle punten die naar voren kwamen rondom actorschap van bewoners in andere interviews, ook naar voren in het interview met haar. In deze paragraaf heb ik er daarom voor gekozen om fragmenten van haar interview als startpunt te nemen. Deze werk ik uit, en daartegen zet ik citaten uit andere interviews daartegen af.

Actorschap in de versterking

Vooraf kwam het actorschap van bewoners aan de orde rondom de versterkingswerkzaamheden. Dit komt langs in het volgende citaat van Marianne.

“Kijk, normaal gesproken, als jij iets aan je huis gaat doen, dan heb jij die aannemer ingehuurd. Dus dan heb jij rechtstreeks met die aannemer. Je bent ook de betalende partij, je bent de beslissende partij. En hier moet je gewoon je sleutel inleveren en mag je er niet meer in.”

Marianne begint dit fragment met een situatieschets van een verbouwing zoals die gebruikelijk verloopt. In een opsomming noemt ze vormen van actorschap van de bewoner: keuze over de ingehuurde aannemer, “rechtstreeks met die aannemer” iets kunnen doen, zelf

betalen en zelf kunnen beslissen. Deze opsomming maakt dat het actorschap van de bewoner wordt benadrukt. Hierbij lijkt ze bovendien dit actorschap te construeren als onder andere gestoeld op het feit dat de bewoner betaalt. Wanneer zij zegt “*je bent de betalende partij, je bent ook de beslissende partij*” spiegelt ze haast de vorm van het tweede zinslement (“je bent ook de beslissende partij” aan het tweede zinslement (“je bent de betalende partij”). Deze gelijkenis in structuur van deze twee zinslementen benadrukt ook de gelijkenis in inhoud. Door de manier waarop deze zin is opgebouwd, wordt dus gesuggereerd dat de betalende partij vaak of altijd ook beslist.

Vervolgens contrasteert ze de “normale” situatie van een verbouwing met haar situatie, een versterking. Deze situatie schetst ze in één zin: je moet je sleutel inleveren en mag er niet meer in. De woorden “moeten” en “mogen” verwijzen naar een externe partij die bepaalt. Daarmee construeert Marianne zichzelf als iemand op wie invloed uitgeoefend wordt (Bamberg, 2020). Ze is dus geen actor in deze situatie. Dit benadrukt ze op verschillende manieren. De zin waarin ze haar actorschap in versterking schetst, is erg kort. Haar actorschap neemt dus weinig ruimte in beslag in haar verhaal. Dit staat in contrast met haar opsomming van het actorschap van de bewoner in een “normale” situatie. Verder schetst Marianne het actorschap van de bewoner in de versterking aan de hand van een gebrek aan fysieke toegang tot de versterking. Dit is een situatieschets die erg weinig actorschap uitdrukt. Het is niet zo dat de bewoner af en toe geen inspraak heeft in de versterking, de bewoner is überhaupt buitengesloten van de versterking.

Het interview gaat als volgt verder.

[voorbeeld van kwalitatief slecht werk van de aannemer rondom dakpannen]

Nou goed, het gevecht wat je dan met zo'n aannemer moet hebben, voordat de NCG erbij gehouden wordt, voordat NCG gewoon in twee minuten zegt, ja, maar dit moet er allemaal af. Dan heb je dus al drie keer aardig gevraagd, dan heb je al een keer onaardig gevraagd, dan heb je al een keer in dat kantoor staan te huilen uit onmacht [...]”

In dit citaat schetst Marianne haar machteloze positie ten opzichte van de NCG en de aannemer. Ze “moet” een gevecht hebben met een aannemer om invloed uit te oefenen. Iets tegen haar zin moeten doen, drukt uit dat ze niet volledig zeggenschap heeft over haar eigen

handelen in de situatie. Verder geeft ze een opsomming van de acties die ze ondernomen heeft om invloed uit te oefenen op de aannemer: drie keer aardig vragen, onaardig vragen, enzovoort. Hoewel het kunnen ondernemen van acties getuigt van enig actorschap (Bamberg, 2020), is dit actorschap erg beperkt. In haar beschrijving van haar acties gebruikt ze het werkwoord “vragen”, wat een externe partij impliceert wiens antwoord ook meeweegt in de uiteindelijke gang van zaken. Ook benadrukt deze opsomming de lange tijd die het haar kost om iets voor elkaar te krijgen. Dit plaatst ze in een sterk contrast met het handelen van de NCG. Die zegt “gewoon in twee minuten” wat de aannemer met de dakpannen moet doen. Het woord “gewoon”, de korte tijd die het de NCG kost om dat gedaan te krijgen, en de korte zin die Marianne gebruikt om de actie te beschrijven, benadrukken dat het een kleine moeite is, een gemakkelijke actie. Ook gebruikt ze het woord “zegt”. Dit is ten eerste een actieve werkwoordsvorm. Ook is bij “zeggen” geen sprake van de toestemming van de externe partij zoals dat bij “vragen” wel zo is. Marianne construeert de NCG dus als actor met invloed op de aannemer, in tegenstelling tot zichzelf, die weinig invloed heeft op de aannemer.

Nu zetten we dit tegenover een citaat van Marieke.

“We [Marieke en haar partner] gingen elke dag kijken wat ze hadden gedaan. En hoe het er bij lag. En we hebben heel veel dingen moeten communiceren. Van hé, maar dit is niet zo afgesproken. Nou dan krijg je weer een hoop gemopper van de aannemer. Maar dan werd het wel gecorrigeerd.” - Marieke

De manier waarop actorschap naar voren komt in dit citaat, is duidelijk anders dan in de citaten van Marianne. Ten eerste spreekt Marieke niet over een gebrek aan toegang. Integendeel, samen met haar partner was ze elke dag in hun huis. Daar keken ze niet alleen, ze hebben gezorgd dat de dingen die niet volgens afspraak waren, geregeld werden. Ze hebben dus invloed uitgeoefend op de aannemer, in plaats van andersom (Bamberg, 2020). Verder spreekt Marieke over “een hoop gemopper” van de aannemer. Dat verschilt van het “gevecht” waarover Marianne sprak. Waar “gevecht” een meer grootse bijklank kan hebben, klinkt gemopper kleiner, meer alledaags. Bovendien is gevecht iets waar twee partijen in betrokken zijn. “Gemopper” doet de aannemer in zijn eentje. Dit is nog een manier waarop Marieke zichzelf en haar partner construeert als niet zo beïnvloed door de aannemer.

Eerder in het interview lijkt deze verhouding net wat anders.

“En ze zaten ons ook heel erg te pushen dat we bij bepaalde leveranciers spullen moesten afnemen. Bijvoorbeeld de keuken. Dan moesten we bij een specifieke keukenboer dat uitzoeken. We zijn er een paar keer geweest, maar we konden het daar gewoon niet vinden. En dan hadden we iets van, waarom weet je, wij willen gewoon ergens anders een keuken uitzoeken. Nou ja, en toen bleek dat opeens wel te kunnen. Dus je moet heel mondig zijn om een beetje je stem te laten gelden, zal ik maar zeggen.”

Hier lijkt iets meer sprake te zijn van een worsteling rondom actorschap. Enerzijds beïnvloedt de aannemer Marieke en haar partner. Toen de aannemer zei dat ze van een bepaalde leverancier de keuken moesten afnemen, zijn ze daar gaan zoeken naar een keuken, niet één keer maar een paar keer. Halverwege citaat noemt Marieke echter dat zij en haar partner “gewoon ergens anders een keuken willen uitzoeken”. Dit verandert de zaak, “het bleek opeens wel te kunnen”. De wil van Marieke en haar partner zorgt dus voor een omslag. Ze oefenen invloed uit op de situatie. In de laatste zin vertaalt Marieke haar ervaring naar een algemene stellingname rondom het actorschap van bewoners. “Een beetje je stem laten gelden” is mogelijk, maar vraagt wel “veel mondigheid”. Oftewel: het is mogelijk als bewoner om invloed uit te oefenen, maar de aannemer probeert ook veel invloed uit te oefenen.

Hierin valt nog het woordgebruik “pushen” op rondom de aannemer. De negatieve connotatie van dit woord construeert het gedrag van de aannemer als ietwat overschrijdend. Dit duidt erop dat de aannemer iets doet wat buiten diens rechten valt. Dit wordt versterkt door het woord “gewoon”, verderop in het citaat. Marieke schetst het zelf kiezen waar zij haar keuken vandaan haalt, als de normale situatie met dit woord. Dit is dus haar recht.

Opvallend genoeg lijken dus de concrete acties van Marieke en Marianne niet zo sterk te verschillen. Beiden zijn af en toe naar de aannemer gestapt om iets aan te geven dat in hun ogen niet goed ging. De manier waarop zij zichzelf al dan niet construeren als iemand die invloed kan uitoefenen, is echter erg verschillend.

In het verhaal van Janita komt nog een nieuwe dimensie aan actorschap van de bewoner naar voren: de rol van bouwkundige kennis.

“En vervolgens krijg je af en toe de vraag van “Hoe wil je dit opnieuw doen” Dat komt natuurlijk, daar had ik een bergruimte met schuifdeuren. Toen vroeg iemand van, wil je die knieschotten terug? Nou, dan moet je eerst uitleggen wat knieschotten zijn [lacht] Ik weet het nog steeds niet precies hoor. [onverstaanbaar stukje over keuze maken over knieschotten] Ja. De beslissingen over dingen waarvan je niet weet wat je hebt beslist [lacht]”

In bovenstaand stukje construeert Janita zichzelf als een persoon met actorschap. De uitvoerders van de versterking stellen haar soms vragen over haar wensen, welke de basis vormen voor hun handelingen. Ze beïnvloedt dus de situatie. Tegelijkertijd kan ze dit actorschap beperkt benutten. Ze beschikt namelijk niet over de benodigde bouwkundige kennis. Verderop in het interview voegt ze daar nog het volgende aan toe.

“Dus ik heb inmiddels iemand van [naam stichting] in de arm genomen. Een onafhankelijke bouwadviseur.

*En die staat me nu bij met alle vaktaal die ik niet begrijp. *lacht* En die bekijkt ook verder of ze redelijk zijn. En die weet waarover die praat. Ik heb gisteren geleerd wat knieschotten zijn. [...] Dus die heb ik hard nodig. He, Want bij die bouwvergadering zitten drie mensen van het bouwbedrijf. Drie mensen van de NCG. En ik. Nou. En dan komt er wel eens een kreet over de tafel die je niet aanstaat... Ja, dan ben ik een beetje overdonderd. Maar ehm, nu ik die onafhankelijke bouwadviseur erbij heb. Die steekt daar een stokje voor. Die haakt er dan op in En eh.. zegt wanneer iets niet kan.”*

In bovenstaand citaat vertelt Janita over haar onafhankelijk bouwadviseur. Deze bouwadviseur wordt opgetekend als iemand die goed invloed kan uitoefenen. In de situatie van de bouwvergadering gebruikt ze een opsomming van zinsdelen waarin de bouwadviseur actie onderneemt. Ze gebruikt hiervoor actieve werkwoordsvormen. Ook de uitdrukkingen die ze gebruikt, “stokje steken voor” en “inhaken op” laten geen ruimte aan de permissie van een externe beïnvloedende partij. De bouwadviseur kan spreken zonder per se belemmerd te worden.

De bouwadviseur construeert Janita dus als actor. Hoe zit dat voor haarzelf? Janita heeft iemand “in de arm genomen”. In deze formulering is er geen aanwijzing dat ze belemmerd

werd in deze keuze, of hem heeft moeten bevechten. De keuze om een onafhankelijk bouwadviseur erbij te betrekken, schetst ze dus als een van actorschap. Verder construeert ze in de laatste alinea zichzelf als beperkte actor. Als eenling zit ze met zes anderen, die wel inhoudelijke kennis hebben. Hiermee schetst ze een situatie die het mogelijk lastiger maakt om invloed uit te oefenen. Wanneer ze iets hoort wat haar niet aanstaat, kan ze dan ook “een beetje overdonderd” zijn. Hoewel ze niet toevoegt “en dan laat ik het gebeuren” of iets dergelijks, contrasteert ze deze situatie met het heden. In het heden heeft ze een bouwadviseur “die daar een stokje voor steekt”. Dit suggereert dat ze hiervoor niet zozeer in actie kwam wanneer ze dergelijke “kreten” hoorde, doordat ze overdonderd was. Zichzelf voor de bouwadviseur tekent ze dus op als beperkt in staat om invloed uit te oefenen tijdens een bouwvergadering. Nu ze de bouwadviseur bij zich heeft, is het niet zo dat Janita zelf meer in actie komt, maar de bouwadviseur komt in actie *voor Janita*. Om haar rechten te waarborgen, is het dus niet zozeer nodig dat Janita zelf actor is. Haar rechten worden gewaarborgd via een ander.

Actorschap in de emotionele impact van de versterking

Actorschap komt dus naar voren als een belangrijk thema rondom het bouwproces van de versterking. Meer specifiek kwam ook de vraag op in hoeverre de bewoner actorschap heeft in het navigeren van de emotionele impact van de versterking.

“Ik ben blij voor de mensen die totaal hun schouders ophalen en zeggen ja, ik heb een nieuw huis. Daar ben ik blij mee. Dan zeg ik ja, dan ben ik heel blij voor jou dat jij ook zo'n karakter hebt. Dat dat je aard is. Dat je dit gewoon naast je neer kunt leggen en verder gaat met je leven. Maar dat geldt niet voor iedereen.” - Marianne

Hier verbindt Marianne het “naast je neer kunnen leggen” van de versterking met de manier waarop iemand in elkaar zit, met diens aard. Daarmee construeert ze het als iets dat mensen overkomt, het niet kunnen loslaten, in plaats van iets waarin zij zelf kunnen kiezen (Bamberg, 2020).

Dit is een idee waar meerdere andere respondenten zich ambivalent over uitspreken.

“Ik heb zelf mensen die eigenlijk best wel stevig in hun schoenen staan altijd, die zeggen, dit heeft me helemaal leeggetrokken. Dat hoor ik van zoveel mensen. Maar

daar ben ik dus voor aan het waken dat dat mij niet gebeurt. [korte stilte] Al kost het soms wel een beetje moeite hoor.” - Janita

In dit citaat construeert Janita de emotionele impact van de versterking op verschillende manieren. Enerzijds schetst ze een beeld van mensen die “best stevig in hun schoenen staan altijd”, die “helemaal leeggetrokken” zijn. Hiermee benadrukt ze de invloed van de versterking. Daarmee schetst ze de mogelijkheid dat de versterking zoiets krachtigs is, dat de bewoner geen invloed heeft op de emotionele impact ervan. Dit schetst ze als iets waarschijnlijk, ze hoort het van “zoveel” mensen. Anderzijds volgt ze dit op met een zin waarin ze zichzelf een actieve positie toebedeelt. Ze “waakt ervoor”. Hierbij spreekt ze met een actieve werkwoordsvorm over zichzelf. Ze construeert zichzelf daarmee als iemand met invloed op de situatie. Deze actieve werkwoordsvorm staat echter in contrast met de tweede helft van de zin: “dat dat mij niet gebeurt”. Dit impliceert weer een externe kracht die invloed op haar uitoefent. Deze kracht komt ook terug in de laatste zin van het citaat: het kost haar “moeite” om niet leeggetrokken te raken. Haar eigen invloed heeft dus niet zomaar de overhand. Tegelijkertijd zwakt ze de kracht af van de invloed van de versterking door te zeggen dat het haar slechts “een beetje” moeite kost. In dit citaat construeert Janita zichzelf dus als iemand met invloed op de situatie. Tegelijkertijd schetst ze ook een situatie die invloed op haar uitoefent. Deze invloed construeert ze wisselend als sterk en zwak.

Elders in het interview zegt Janita nog dit:

“Ja, dat zijn mensen die erin blijven hangen. Dat is niet mijn plan. Ik denk dat we wel iets kunnen veranderen in de wereld.”

Hier typeert Janita mensen die nog emotionele impact hebben van hun versterking, als “mensen die erin blijven hangen”. Met deze actieve formulering construeert ze hen als actoren die zelf een keuze maken om op een bepaalde manier om te gaan met de versterking. Dit licht ze toe ze door over zichzelf, en mensen in het algemeen, te zeggen dat zij in staat zijn invloed uit te oefenen op de wereld.

Ook bij andere respondenten kwam deze dubbelheid terug rondom het (emotionele) actorschap van de bewoner:

“Er zijn mensen die zich nog veel drukker maken dan ik. [...] En ik heb hier nog het geluk he, Want ik woon aan de achterkant. En het verbouwen dat zit allemaal voor. Maar er zijn ook mensen die echt de hele dag in de herrie zitten. Ja. Daar word je gek van. Ja.” - Marieke

In dit citaat van Marieke schetst zij anderen die zich “*drukker maken*”. Met deze actieve vorm construeert ze het druk maken als een keuze. Anderzijds noemt zij de omstandigheden van die drukmakende bewoners als sterke invloed op hen, die logischerwijs hen “gek” maakt.

Ook Juul schetst enerzijds de bewoner als actor.

“ik denk ook dat je het gewoon kan nemen zoals het komt en er dan maar positief tegenaan gaat kijken.”

Anderzijds noemt ook Juul omstandigheden die dit actorschap inperken:

“dus als er dan verder in je privéleven ook nog wat dingen gaan gebeuren, ja dan is het allemaal wel een beetje veel of zo voor mensen”

Rest van Nederland

Door Sonja, Juul, Marianne, Marieke en Janita wordt de rest van Nederland genoemd in hun verhaal. Hiermee refereren ze naar Nederlanders die niet direct betrokken zijn bij de aardbevingsproblematiek; ze wonen niet in het bevingsgebied en kennen geen mensen die er wonen.

Limburg en “Het Westen”

Wanneer de rest van Nederland aan de orde kwam, waren er twee gebieden die meermaals terugkwamen. Dit waren Limburg en het Westen.

Limburg

“Ik denk de zoveelste bevestiging. Dat wij [in Groningen] op afstand staan van de rest van het land. [...] Ze hebben dat natuurlijk in Limburg ook gedaan. Dus daar is dat natuurlijk ook gebeurd.” - Sonja

Hier schetst Sonja de positie van Groningen als “op afstand” van de rest van het land. Groningen ligt topografisch gezien aan de rand van Nederland. De bewoording van Sonja lijkt echter ook Groningen te construeren als figuurlijk gesproken op afstand van de rest van Nederland. Door de toevoeging “de *zoveelste* bevestiging” benadrukt ze dat dit geen nieuw verworven positie is, maar juist een oude. Wel construeert ze de situatie van Limburg en Groningen als vergelijkbaar. In beide provincies is hetzelfde gebeurd.

Ook Sylvia beschrijft de situaties van Limburg en Groningen als hetzelfde. Sylvia is een Valkenburgse respondent. Na de overstromingen in 2021 nam zij het initiatief om Groningse bevings-gedupeerden uit te nodigen om een week in het hotel te verblijven dat zij samen met haar man runt.

“En ik weet dat in Groningen zijn mensen ook overleden door de stress en de hartinfarct. En hier zijn ook mensen overleden door de stress. En dan wordt het dan wel onder hartinfarct vergaard. Maar het is hartzeer. Het is stress. Het is het niet meer aankunnen. Die heb je hier ook. Maar die zijn niet verdronken. Of die zijn niet onder een balk komen te liggen, omdat de balk ingestort is, naar de aardbeving. Maar je hebt wel echt... eh...ten gevolge van. Doden.”

Inwoners van beide provincies ervaren groot lijden naar aanleiding van gebeurtenissen, zo schetst Sylvia de gelijkenis. In het geval van Groningers is dat de bevingsproblematiek, in het geval van Limburgers is dat de problematiek naar aanleiding van de overstromingen twee jaar geleden.

Naast de gebeurtenissen in de provincies zelf, construeert Sylvia de posities die de twee provincies hebben in Nederland als vergelijkbaar.

“[...] het verhaal Groningen is ver weg, is ergens in een uithoek. Het verhaal Zuid-Limburg is, dat hangt ergens nog, ohja, dat hoort ook nog, geloof ik, bij Nederland”

Ook hier komt de dubbele betekenis terug van de verre afstand naar Groningen en Zuid-Limburg. Het zijn uithoeken van het land in letterlijke zin. Daarnaast construeert Sylvia ze als niet zo prominent aanwezig, makkelijk te vergeten, met de woorden “ohja, dat hoort ook nog, geloof ik, bij Nederland”.

Andere respondenten trekken niet de vergelijking tussen Limburg en Groningen. Wel noemen zowel Marianne als Janita Limburg als een van de weinige gebieden vanuit waar zij sympathie voelen voor hun situatie. De actie van Sylvia werd bijvoorbeeld genoemd door Janita, zij beschreef dit als een “warm hart” voor Groningen.

Het Westen

Naast Limburg, worden ook het westen van het land, de Randstad en Den Haag/Amsterdam meermaals apart genoemd. Marieke, Sonja, Janita, Sylvia, Marianne, Juul noemen dit.

Deze regio wordt doorgaans geconstrueerd als anders dan Groningen (en Limburg). Verder construeren Sonja en Sylvia het westen als een heel ander gebied dan Groningen en Limburg. Na Limburg en Groningen te hebben vergeleken, doet Sonja de volgende uitspraak.

“Maar goed, als dit in het westen zou gebeuren dan was er al lang- he, dan was er al lang iets aangepakt. En ik denk ook echt dat dat zo is.” - Sonja

Ook zegt Sylvia het volgende.

“Dat hebben we vaak genoeg gezegd. Als datgene wat we hier hadden meegemaakt in Den Haag of in Amsterdam was gebeurd, was het een compleet ander verhaal dan deze. [...] ook dat Groningen verhaal. Tuurlijk, tuurlijk.” - Sylvia

Hier contrasteren ze respectievelijk “het westen” of randstedelijke plaatsen Den Haag en Amsterdam met Groningen en Limburg. Ze schetsen het beeld dat in het westen dergelijke problematiek al lang was opgelost. Daarmee tekenen ze de positie van het westen op als wezenlijk verschillend van die van Groningen en Limburg.

Naast de positie van het westen, beschreven sommige respondenten ook mensen in het westen. Zo zei Marieke:

“Die [mensen uit het westen] denken allemaal. ‘Ze krijgen van alles. Ze krijgen geld. Ze krijgen allemaal een nieuw huis.’ [...] Het kost heel veel geld. En je hebt er nog steeds heel veel ellende van. En je bent niet van de problemen af.”

In de eerste zinnen schetst Marieke het beeld dat de mensen uit het westen volgens haar hebben van mensen die in een versterkingstraject zitten. Ze contrasteert dit met “het kost veel

geld” “je hebt nog steeds veel ellende” “je hebt nog steeds ellende”. Hiermee worden mensen uit het westen ten eerste geconstrueerd als aparte groep. Bovendien worden ze geconstrueerd als houders van een verkeerd beeld over de versterking.

In Janita’s verhaal valt een minder absoluut beeld van westerlingen te vinden.

“Of als ik hier even kijk, er waren mensen uit Den Haag. Ja, uit het westen in elk geval. Oh, die spraken er ook helemaal schande van. [...] Dat je denkt van: valt nog mee. Dat mensen er nog wel sympathie voor hebben.”

In de eerste zinnen van dit citaat blijkt hoezeer “het westen” een gebruikelijke afbakening is van mensen. De precieze woonplaats van de toeristen is onduidelijk, dus refereert Janita terug naar het stukje afkomst van de mensen dat ze “in ieder geval” weet: het westen. Verder komen twee beelden over westerlingen elkaar tegen. Met het woordje “ook” verbindt ze de bezoekers aan de groep mensen die “helemaal schande” spreken van de bevingsproblematiek. Zelf hoort ze ook bij deze groep. Zo verbindt ze de mensen aan de groep waar zij ook bij hoort. Janita’s uitspraak “valt nog mee” wijst er tegelijkertijd op dat haar eerdere beeld was dat mensen buiten Groningen er geen sympathie voor hebben.

In het verhaal van Juul, ten slotte, noemt zij hoe Amsterdam juist solidair was met Groningen.

“[...] zij [Amsterdam] waren ook een van de eerste gemeenten die hebben gezegd ‘alle nieuwbouw moet gasloos’. En ja, ze zeggen ‘oh die arrogante Amsterdammers’ enzo, maar Amsterdammers waren solidair met Groningen.

In dit citaat noemt ze de keuze van de gemeente Amsterdam om alle nieuwbouw gasloos te maken. Door dit te noemen in de context van de aardbevingsproblematiek, en dit op te volgen met “Amsterdammers waren solidair met Groningen”, construeert ze dit als daad van solidariteit met het bevingsgebied. Verder refereert Juul aan het kennelijk gebruikelijke idee van mensen uit het noorden of Groningen dat Amsterdammers arrogant zijn: “ze zeggen”. Dit werpt ze echter tegen.

“Moeten” ze er wat mee?

Ook werd door respondenten de vraag aan de kaak gesteld: heeft de rest van Nederland een plicht met betrekking tot de bevingsproblematiek?

Marianne zegt het volgende:

“Ik had graag gewild dat als je het wel een keertje met iemand anders in Nederland over hebt. Dat mensen als je zegt dat jij uit [woonplaats] komt. Dat er meteen een lampje bij ze gaat branden. En dat ze dan weten wat er enigszins hier gespeeld heeft of speelt. En dat is dus niet zo. Maar dat was een fijn gevoel geweest Als iemand dan zegt, oh ik hoorde het in de actualiteit.-Ik hoorde het- in een stuk gelezen in de krant of zo. Echt heel erg. Dat.”

Marianne schetst hier een hypothetische situatie. Iemand die niet uit het bevingsgebied komt, maar weet wat er speelt, en de ernst ervan erkent. Dit was “een fijn gevoel geweest”, ze had het “graag gewild”. Hiermee construeert ze dit als een meer persoonlijk verlangen van haarzelf. Het is dus niet zozeer een plicht van de rest van Nederland.

Sonja spreekt hier anders over.

[Joop] Want vind jij dat die betrokkenheid er eigenlijk wel zou moeten zijn? [Sonja] Ja, zeker. [...] We moeten ook met z'n allen als land vooruit, denk ik.”

Hier antwoordt Sonja dat het er “zeker” zou moeten zijn, de betrokkenheid van de rest van Nederland. Ze construeert dit dus meer in de richting van een plicht dan Marianne dit doet. De verschillen in de manier waarop Marianne en Sonja al dan niet spreken over een plicht, lopen parallel met een verschillende afbakening van betrokkenen. Sonja spreekt op dit moment in het interview in termen van “we”, “met z’n allen”, “als land”. Daarmee bakent ze de “wij-groep” af als heel Nederland. Binnen deze afbakening, is het een kleinere stap naar het construeren van begrip en aandacht tonen voor Groningen, als plicht. Marianne maakt niet deze afbakening. De rest van Nederland construeert zij gedurende het hele interview vooral als op afstand.

Deze verschillende constructie van de rest van Nederland komt ook naar voren in Sylvia's verhaal. In het interview vertelde ze me onder andere dat polarisatie haar bezighield, groepen in de samenleving die *“extreem tegenover elkaar kunnen gaan staan”*

“Toen Mark Rutte dat zei over ons, over Limburg, dat ruimhartig en snel vergoeden, toen schoot bij mij meteen er binnen, aha, dit is dus iets waar de voeding is voor dat extreme gevoel te kunnen creëren. Zij wel en wij niet. [...] Ja, toen had ik echt zoiets van, dat kan niet, dat kan niet. Het kan niet zo zijn dat zo'n ramp, zo'n uitspraak, zo'n extreme verwijdering, dat dat het gevolg daarvan is. Dat mag niet komen.”

Hier stelt Sylvia dat een “zij” en een “wij” kunnen ontstaan binnen Nederland door beleid dat verschillend reageert op vergelijkbare situaties. Zelf wil ze verwijdering tussen die “zij-wij” niet: “dat kan niet, dat kan niet”. Ze nodigt Groningers uit voor gratis verblijf in het hotel dat zij runt met haar man.

“[...] daar is het mij om te doen geweest. Om die verbinding weer te maken. Echt om de Noord-Zuid een verbinding te maken.”

Het doel van Sylvia's initiatief is om het wij-zij onderscheid te verzachten. Ze vertelt dat haar wens is om te gaan van “noord-zuid” naar “een verbinding”.

Ze construeert dit als een plicht die zij voelde:

“Daar voel ik een bepaalde verantwoordelijkheid voor, om daar iets mee te doen.”

Zowel Sonja als Sylvia schetsen de rest van Nederland dus niet zozeer als “de rest” van Nederland, maar als “ook een deel van Nederland”. Vanuit deze afbakening is het een logisch vervolg dat het andere deel van Nederland zich ook dient te bekommeren om Groningen.

Conclusie

In de introductie van dit onderzoek problematiseerde ik de vaak individuele blik op de impact van de gaswinning in Groningen. Dit laat de relationele impact van de gaswinning onbelicht.

In dit onderzoek ben ik vertrokken vanuit de verkennende onderzoeksvraag: op welke manier worden betrokkenen bij versterkingsoperaties opgetekend door betrokkenen bij een versterkingsoperatie? Deze beantwoord ik in dit hoofdstuk, aan de hand van de twee deelvragen: welke betrokkenen onderscheiden de geïnterviewde betrokkenen? En hoe tekenen zij die betrokkenen op?

Hierbij is het belangrijk te noemen dat vooral over de NCG een coherent personage geschetst werd door betrokkenen. De andere betrokkenen, “bewoners”, “aannemers” en “de rest van Nederland” werden veelal tegen elkaar afgezet in plaats van generaliserend beschreven. Dit zijn dus eerder categorieën waarbinnen personages (zoals bepaalde buurtbewoners) geschetst werden, dan op zichzelf staande personages. Bij de NCG geef ik dus een *schets van het personage NCG* zoals opgetekend door de respondenten. Bij de andere categorieën van betrokkenen, beschrijf ik de veelvoorkomende *vragen of eigenschappen op basis waarvan zij tegen elkaar afgezet zijn*. Mijns inziens geeft dit evengoed een waardevol perspectief op de eigenschappen van betrokkenen die voor respondenten ertoe doen.

Het meest prominente personage is de NCG: de Nationaal Coördinator Groningen. Haar medewerkers worden opgetekend als “poppetjes”: anonieme figuren die weinig actorschap hebben. De organisatie waar ze voor werken, is namelijk zo opgebouwd dat zij het haar medewerkers moeilijk maakt om al te veel invloed uit te oefenen. Er is namelijk een veelheid aan lagen, werknemers en regels in deze organisatie. Deze verschillende onderdelen werken elkaar tegen. Een respondent noemt dit ook wel een kluwen: een geheel dat verstrikt is in zichzelf. Verder wordt de NCG opgetekend als een geïsoleerde organisatie: respondenten zeggen niet in haar kantoor te komen, contact met de NCG is moeilijk te leggen en inbreng van anderen over haar taken wordt niet meegenomen. Dit wordt geconstrueerd als problematisch door respondenten. De NCG wordt namelijk tegelijkertijd geschetst als personage met omvangrijke plichten. Haar verstrikte, en geïsoleerde aard, maakt dat zij haar plichten niet effectief kan uitvoeren. Dit geeft de NCG de identiteit van een onbegrijpelijke organisatie: waarom is zij op deze manier ingericht, als dit zoveel geld kost, en nog steeds niet effectief is?

Ook komt in de verhalen van de respondenten vaak de aannemer voorbij. Dit personage representeert een grote beroepsgroep waarover niet vaak in generaliserende termen gesproken werd. Wel werden zij afgemeten aan drie onderdelen van hun werk: de omgang van de aannemer met de bewoner, de rol die winst speelt voor een aannemer, en de kwaliteit van het werk dat de aannemer levert. Lokale aannemers werden doorgaans geschetst als personages die positief scoorden op bovenstaande onderdelen. Daarbij werd hun positieve score door die lokale afkomst verklaard. Aannemers van elders werden minder positief opgetekend en die negatieve eigenschappen werden ook regelmatig verklaard door hun afkomst. Ten slotte werd de aannemer vaak afgezet tegen de NCG. De plichten van de aannemer werden geconstrueerd als overlappend met die van de NCG. Ook schetste een respondent hen soms ook als gelijk vanwege de manier waarop zij aan “handjeklap” met de NCG deden. In dit geval werd een beeld geschetst van een aannemer die niet zozeer bezig was met het belang van de bewoner, maar vooral met diens eigen belang. Anderzijds wordt de aannemer constant opgetekend als meer praktisch dan de NCG. Waar de NCG “theoretische verhalen” maakt over versterkingen, die niet kloppen, kijkt de aannemer naar de woning die voorhanden is en hoe daarop in te spelen. Dit is een misstap minder ten opzichte van de NCG.

Ook bewoners werden niet geconstrueerd als homogene groep. Door de respondenten zijn zij vooral opgetekend aan de hand van hun onderlinge verschillen. Dit gebeurde met name

rondom de vraag: in hoeverre is de bewoner actor in de versterking? Over deze vraag werd flink onderhandeld. Het was erg verschillend hoe hierover gesproken werd, per interview maar ook binnen interviews. In sommige gevallen werd de bewoner geconstrueerd als onmachtig om invloed uit te oefenen op de versterking, met dramatische gevolgen van dien. Op andere momenten werd er met vanzelfsprekendheid gesproken over het kunnen sturen van de aannemer, wat slechts leidde tot “gemopper” maar verder tot correctie van diens fouten. Bewoners die dat niet deden, werden in dat geval geconstrueerd als minder mondig. Ook rondom het actorschap van de bewoner in diens omgang met de emotionele impact van de versterking, waren de constructies ambivalent. Soms werd de manier waarop bewoners omgingen met de versterking geduid als iets waar bewoners gedeeltelijk een keuze in hebben. “Er in blijven hangen” is daarbij opgetekend als de foute keuze. Het roept het beeld op van een bewoner die overdrijft en/of geen draagkracht heeft. Tegelijkertijd werd er vaak genoemd dat contextuele factoren, zoals gebeurtenissen in het privéleven, de omgang met de versterking beïnvloeden. Daarmee werd het idee van “er in blijven hangen” als keuze, afgezwakt. Ook waren er respondenten die dit überhaupt construeerden als buiten de macht van de bewoner.

Verder kwam de rest van Nederland nog terug als personage. Dit betrof vooral Limburg en “Het westen”. Limburg wordt opgetekend als vergelijkbaar met Groningen: het ligt ver van de rest van Nederland, het staat ook figuurlijk op afstand, en problemen worden er minder snel en effectief opgelost dan in Groningen. Ook kwam Limburg sympathiek over in de verhalen van de respondenten. Het werd geconstrueerd als een van de weinige regio’s waar werd meegeleefd met Groningen, ze voelde daar “een warm hart voor Groningen”. Daartegenover staat het westen. Dit gebied werd als vanzelfsprekend afgebakend, en leek te verwijzen naar het randstedelijke gebied in West-Nederland. Waar Groningen en Limburg achtergestelde posities hebben in Nederland, wordt het westen vooropgesteld, volgens meerdere respondenten. In de meeste constructies van respondenten kwam naar voren dat zij inwoners van het westen niet zien als op de hoogte van, en meelevend met de aardbevingsproblematiek. Sommigen construeerden dit als een bewuste keuze: “het kan ze niet schelen”. Een punt van onderhandeling voor respondenten is of de rest van Nederland een plicht heeft in de bevingsproblematiek. De vraag die hieronder ligt is: zijn we met heel Nederland een “wij”? Of is het een kwestie van verschillende groepen, “wij” en “zij”? Op het spreken van “wij” in de zin van “wij zijn allemaal Nederlanders”, volgt logischerwijs “als

Nederlander dien je je te bekommeren om je mede-Nederlander”.Dit gebeurt echter niet veel, in de ogen van de respondenten. Dit levert veel Nederlanders dan ook de identiteit op van “onverschillig”.

Discussie

In dit hoofdstuk reflecteer ik op de uitkomsten en het verloop van het onderzoek. De uitkomsten Ik zet de uitkomsten van mijn empirische onderzoek af tegen de bevindingen van voorgaand onderzoek en mijn bescheiden literatuuronderzoek. Omdat ik geen uitputtende vergelijking kan doen, bespreek ik een kleine selectie opvallendheden. Daarna doe ik aanbevelingen voor vervolgonderzoek. Tot slot bespreek ik discussiepunten rondom het verloop van dit onderzoek.

Verhouding tot bestaande literatuur

Wanneer we voorgaand onderzoek naast dit onderzoek leggen, vallen enkele dingen op.

Ten eerste worden de NCG en de regering in ander onderzoek (bijvoorbeeld Bakema et al., 2018) veelal gerekend als nauw verwante partijen, die in samenhang met elkaar werken. In mijn bevindingen komt de regering echter weinig naar voren. De NCG speelt een zeer prominente rol voor mijn respondenten. De regering daarentegen is wel hier en daar genoemd maar kwam niet zo prominent naar voren in de verhalen over de versterking. Ze speelt ook geen nabije rol in de afwikkeling ervan, uiteraard. Dit wijst er op dat het samen nemen van de NCG en de regering als actoren in de versterking, zoals ik in mijn literatuuroverzicht ook doe, niet per se in lijn is met de belevingswereld van betrokkenen bij de versterking.

Wat betreft de NCG komt ook haar complexe systeem van de NCG terug in mijn bevindingen. De veelheid aan regels, medewerkers en betrokken partijen rondom de NCG is voor bewoners mede-aanleiding om de NCG te construeren als ineffectief in hun taak. Dit komt overeen met eerder onderzoek (bijvoorbeeld Molenaar, 2021). Wat wel opvalt, is dat de ineffectiviteit van de NCG door mijn respondent overwegend werd geduid als onbegrijpelijk, maar niet per se kwaadwillend. In voorgaande studies (Brouwer et al., 2022; Molenaar et al., 2021) komt dit wel meer prominent naar voren.

Een partij die juist veel meer aanwezig was in de verhalen van respondenten dan in voorgaand onderzoek, zijn aannemers. Naar mijn weten komen zij niet voor in eerdere studies over het belevingsgebied. Tegelijkertijd wijzen mijn bevindingen erop dat zij een belangrijke rol spelen in de versterkingsverhalen van respondenten.

Verder onderstrepen mijn bevindingen hoezeer de waardering van kennis en deskundigheid verschilt tussen actoren. In de discoursanalyse van Brouwers et al. (2022) wordt duidelijk hoe de boodschap van lokale klokkenluiders decennialang is weggezet als onzin. Uiteindelijk leidt dit ertoe dat de partij die dit deed, de NAM, minder serieus genomen wordt. In mijn bevindingen komt eveneens terug dat de NCG zich regelmatig het alleenrecht toe-eigent op inhoudelijke deskundigheid over de versterking, en andere inbreng niet meeneemt. Verschillende respondenten schetsen dit als een dynamiek die de NCG minder effectief maakt.

Wat betreft de bewoners, komt het idee van Groningen als achtergestelde provincie ook duidelijk terug in mijn bevindingen. Ook uit eerder onderzoek van Molenaar (2021) blijkt hoezeer Groningers dit construeren als onderdeel van de identiteit van de provincie. Dit staat in eerder onderzoek en mijn bevindingen tegenover de vooropgestelde positie van het westen. Ook komt in de literatuur meermaals terug dat bewoners geconstrueerd worden als profiteurs (Brouwers et al., 2022) of klagend volk (Molenaar, 2021; 2023) In mijn bevindingen komen deze statements niet letterlijk naar voren. Wel blijkt uit mijn bevindingen dat er soms onderhandeld wordt over wat bewoners zelf kunnen doen om hun situatie beter te maken. Hieronder ligt een vergelijkbare gedachtelijn: het bevragen van de acties van de degene die benadeeld is. Wat opvallend is, is dat met name bewoners onderling dit doen. Hierop vullen mijn bevindingen de bestaande literatuur over de gaswinning aan. In eerder onderzoek werden bewoners vooral door externe personen twijfels geschetst bij hun handelen.

Ten slotte onderstrepen mijn bevindingen het eerdere onderzoek (Molenaar, 2021) waaruit bleek dat de rest van Nederland wordt geconstrueerd als onverschillig. Ook in mijn bevindingen kwam dit terug. Mijn bevindingen brengen echter enige nuance hierin aan. Niet iedere respondent schetste de rest van Nederland als een betrokkene met een plicht om aandacht, medeleven en eventueel actie te schenken aan het gaswinningsgebied. Sommige respondenten schetsten dit als iets dat “fijn” was geweest, maar geen plicht. Dit vloeide voort uit de afgescheidenheid van de rest van Nederland van Groningen.

Discussiepunten van dit onderzoek

Een belangrijk discussiepunt in dit onderzoek is de mate waarin ik een open blik heb kunnen houden op de materie. Zoals ik in de methode noemde, ben ik dit onderzoek ingestapt terwijl

ik al een eigen beeld had van wat mijn bevindingen zouden kunnen worden. Doordat ik dit van tevoren heb uitgewerkt, heb ik getracht dit beeld open te stellen voor discussie in de loop van het onderzoek. Terugblikkend kan ik stellen dat ik op momenten zeker verrast ben door de manier waarop respondenten spraken over de inhoud. In mijn interview met Dennis hoorde ik bijvoorbeeld hoe Dennis vooral zijn werk doet: het uitvoeren van de versterkingsmaatregelen. Daarbij is de aanleiding voor dat werk van secundair belang. Zelf spreek ik vanuit mijn werk, en binnen dit onderzoek, meestal mensen voor wie morele vragen rondom de versterking van primair belang zijn. Dit heeft er volgens mij voor gezorgd dat ik minder woorden kon geven aan wat ik hoorde in Dennis' verhaal. Daardoor heb ik minder uitgebreid in kunnen gaan op zijn onderliggende visie. Mijn bestaande blik op het gebied, heeft me dus enigszins beperkt in het ophalen van rijke data.

Verder is het voor mij een discussiepunt hoe breed dit onderzoek ingestoken is. Ik heb gekozen voor een verkenning van personages die aan de orde zijn en hoe zij geconstrueerd worden. Hiervoor heb ik gekozen met het oog op de weinige kennis over de manier waarop betrokkenen in het bevingsgebied zich verhouden tot elkaar. Een breed, verkennend onderzoek leek me een logisch vertrekpunt in dit kennishiaat. Tegelijkertijd heb ik gemerkt dat ik over elk personage apart een hele scriptie had kunnen schrijven. Zo had ik dieper in willen gaan op de manier waarop bewoners zich verhouden tot elkaar: welke reacties op de versterking zijn bijvoorbeeld gepermitteerd? Welke niet? Et cetera. Met de breedheid van dit verkennende onderzoek, heb ik dus enigszins ingeleverd op diepgang. Ik sta nog steeds achter de keuze voor breedheid, vanwege bovengenoemde redenen. Tegelijkertijd hoop ik dat er meer specifieke kwalitatieve onderzoeken volgen.

Ten slotte is het feit dat ik geen medewerkers van de NCG heb kunnen interviewen een beperking. De NCG was het meest prominente personage in de verhalen van andere betrokkenen. Bovendien werd zij geconstrueerd als een zeer onduidelijke organisatie. Het had een belangrijke extra dimensie toegevoegd aan deze bevinding om van NCG'ers zelf te horen hoe zij hierover spreken.

Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Een aanbeveling voor vervolgonderzoek die voortvloeit uit mijn bevindingen, is redelijk algemeen: dit mag meer ingezoomd op de NCG. Er zijn verscheidene onderzoeken

(bijvoorbeeld Bakema et al., 2018; Ukpabi & Busscher, 2023) die waardevolle perspectieven bieden op het bestuur van de Nederlandse overheid rondom de bevingen. Ik denk dat het waardevol is als een dergelijke focus ook ontstaat op de NCG. Mijn bevindingen suggereren dat de NCG voor een belangrijk deel hun beleving van de versterking kleurt. Om onderzoek te doen dat past bij de beleving van de mensen om wie het gaat, is het belangrijk om ook de NCG verder wetenschappelijk te beschouwen. Voor zover ik weet is het enige onderzoek wat daar aan raakt een artikel van Gronings Perspectief (Stroebe et al., 2020). Ditzelfde geldt voor aannemers. Naar mijn weten zijn er geen studies waarin aannemers een centrale rol spelen.

Verder valt het op dat het verhaal van Sylvia erg lijkt op dat van de Groningse bewoners die ik heb gesproken. Verschillende uitspraken die zij deed over haar ervaringen, zijn haast letterlijk hetzelfde als die van Groningse aardbevingsgedupeerden. *“Als datgene wat we hier hadden meegemaakt in Den Haag of in Amsterdam was gebeurd, was het een compleet ander verhaal dan deze”*. Het sterkt mij in de gedachte dat de soms schadelijke manier waarop in Groningen omgegaan is en wordt met de gaswinning, bevingsproblematiek en versterkingen, tekenend en structureel is voor Nederlands rampenbeleid. Het lijkt me erg zinvol als casussen zoals de mijnbouw en/of overstromingen in Limburg, de Groningse gaswinning, het toeslagenschandaal, de Nederlandse jeugdzorg, enzovoort, in vergelijking met elkaar onderzocht worden. Mogelijk kan er vervolgens lering getrokken worden voor overheidsbeleid in de toekomst.

Verder heb ik nog twee meer algemene aanbevelingen. Ten eerste: een relationele focus in onderzoek. Mijns inziens is de rol die de gaswinning speelt in relaties een onderbelicht thema in de literatuur, terwijl op dit gebied veel aan de hand is (Busscher et al., 2023). Een specifiek voorbeeld van iets dat verder onderzoek behoeft, in mijn optiek, is de wisselende manier waarop bewoners hun eigen actorschap construeren. Sommige bewoners spreken in termen van machteloosheid, ook omtrent hun emotionele geraaktheid door de versterking. Anderen construeren dit als gedeeltelijke keuze. Dit heeft mijns inziens de potentie om tot relationele spanningen te leiden. Het zou waardevol zijn om onderzoek te doen naar manieren waarop dit door bewoners genavigeerd wordt. Lukt het om met elkaar in verbinding te blijven? Hoe doen ze dit?

Ook is het denk ik van belang dat er meer actiegericht onderzoek komt. Er zijn in Groningen al veel instanties en mensen gekomen en gegaan die tijd vragen van betrokkenen en vervolgens weer verdwijnen. Actie-onderzoek draagt de belofte dat het meer praktijkgericht is, en betrokkenen dus een (hopelijk positieve) verandering merken in hun leefwereld. Voor een gebied waar veel top-down gehandeld wordt, is actie-onderzoek denk ik een goede aanvliegroete.

ERKEN

Zeg dit. Zeg: met eigen ogen zagen ze hoe de muren scheurden.

Zo konden ze niet slapen. Ze droegen hun schoenen in bed.

Zeg: met eigen ogen zagen ze hoe de muren scheurden.

*Het is koud in het noorden, een onrustige wind waait
vanaf het Wad landinwaarts over 't Stad naar Hofstad.*

Een knappe wind die Gróningers omver waait.

Maar hun huis is hun huid. Zeg: hun huis is hun huid.

Valt de huid van ze af zijn de mensen naakt als dieren.

En de huizen schudden en de huid valt ze af en de dieren

beven, een mensenstorm steekt op.

Zeg: knappe man die noorderwind

nog keren kan.

*Aarde schenkt goud, schenkt gul, onaangedaan,
tot staat en kas en gasgebouw te gulzig aan haar sjoeren,
uit haar putten, gas om geld, haar verdelen, haar genieten,*

haar onteren, zij als hoer. Zeg: zo begint gedonder!

Als een schuldeloze dader zwijgt het veld,

dan trilt de grond, breekt naar verschoven bodem.

*Leegte loert, leegte vlucht. Een huis stort in,
er kan een dode vallen. Duistere avond doemt
boven de velden. Zeg niet: het eerste slachtoffer*

*is toch nog niet gevallen. Zeg niet: we wachten
met ons eigen offer. Geef gas. Erken. Geef toe.*

Neem gas terug. Zeg namens jullie:

het spijt ons namens ons.

*Een spoor van zwijgen kronkelt door dit land,
een diepe frons trekt door de aarde.*

- (Toenmalig) Dichter des Vaderlands Anne Vegter, 2015

Literatuur

- Bakema, M. M., Parra, C., & McCann, P. (2018). *Analyzing the social lead-up to a human-induced disaster: The gas extraction-earthquake nexus in Groningen, The Netherlands*. *Sustainability*, *10*(10), 3621.
- Bamberg, M. (2004). *Form and functions of 'slut bashing' in male identity constructions in 15-year-olds*. *Human development*, *47*(6), 331-353.
- Bamberg, M., & Andrews, M. (2004). *Considering counter-narratives: Narrating, resisting, making sense*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Bamberg, M. (2006). Stories: Big or small: Why do we care?. *Narrative inquiry*, *16*(1), 139-147.
- Bamberg, M. (2020). Narrative analysis: An integrative approach. *Qualitative analysis: Eight approaches for the social sciences*, 243-264.
- Bardi, J. (2018). Checking Humanism's PRIVILEGE AND PULSE: An Interview with AHA Social Justice Coordinator. *The Humanist*, *78*(3), pp. 30-33.
- Bisschop, L. (2021). Daderschap in het antropoceen. *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit*. *1*(11).
- Brouwer, J. W. L., Harmsma, J. S., van Kessel, A. C. M. W., Savenije, L., & Steenbergen, L. R. (2022). *Discoursanalyse aardgaswinning Groningen 1959-2002*.
- Busscher, N. & Ukpabi, O. (2023). De ontwrichtende logica van de olie- en gasindustrie: inzichten uit de Niger Delta en Groningen. In: Schreuder, W.E., Busscher, N., & Postmes, T. (2023). *Inzicht in impact. De maatschappelijke gevolgen van de gaswinning en denkrichtingen voor de toekomst*. Groningen: Kennisplatform Leefbaar en Kansrijk Groningen. (pp. 424-445).
- Clandinin, D., & Connelly, F. (1989). *Narrative and story in practice and research*.
- Clandinin D. & Connelly F. (2000). *Narrative inquiry. Experience and story in qualitative research*. San Francisco, CA: Jossey-Bass

Davies, B. and Harre, R. 1990. 'Positioning the Discursive Production of Selves'. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 20(1), 43–63.

Deppermann, A. (2015). Positioning. In: De Fina, A., Georgakopoulou, A. (2015). *The handbook of narrative analysis*. Somerset: John Wiley & Sons. (pp. 369-387)

Derckx, P. H. J. M.. The Future of Humanism. In: Grayling, A. C. (Ed.), & Copson, A. (Ed.). (2015). *The Wiley Blackwell Handbook of Humanism*. Wiley-Blackwell.

Duijvendak, M. (2021). *De perfecte periferie: Turf, gas en Oost-Groningen*. Groniek. 228.

Flyvbjerg, B. (2006). *Five misunderstandings about case-study research*. *Qualitative inquiry*, 12(2), 219-245.

Flyvbjerg, B., (2012). Five Misunderstandings about Case Study Research, Corrected . Maggi Savin-Baden and Claire Howell Major, eds., *Qualitative Research: The Essential Guide to Theory and Practice*, London and New York: Routledge, pp. 165-166.

Gergen, K. J. (2019). A constructionist conversation with positioning theory. In: Christensen, B.A. (Ed.) *The second cognitive revolution: A tribute to Rom Harré*. Springer. (pp. 73-80)

Harmelink, M., Kelder, I., Duarte, J., Klarenbeek, A., & Dekker, L. (2016). *Over gas gesproken-de rol van gas in de Nederlandse samenleving*. Groningen.

Harré, R. & Van Langenhove, L. (1991). *Varieties of Positioning*. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 21, 393–407.

Harré, R. and Van Langenhove, L. (1999). *Positioning Theory*. Oxford: Blackwell.

Harré, R., & Slocum, N. (2003). Disputes as complex social events: On the uses of positioning theory. *Common knowledge*, 9(1), 100-118.

Hirvonen, P. (2019). Positioning, conflict, and dialogue in management teams. *Qualitative Research in Organizations and Management: An International Journal*, 14(4), 444-464.

Hollway, W. (1984). Gender difference and the production of subjectivity. In J. Henriques, W. Hollway, C. Urwin, C. Venn, & V. Walkerdine (Eds.), *Changing the subject: Psychology, social regulation and subjectivity*. London: Methuen. (pp. 227–263)

Hupkes, S., Adams, W., Busscher, N., & Postmes, T. (2021). *Inzicht in impact: De gevolgen van de gaswinning voor de bewoners van Groningen*. Groningen: Kennisplatform Leefbaar en Kansrijk Groningen.

Kanis, B., D'Amore, C., van der Molen, J., Berends, S., Rozema, M., Scherpenzeel, A., Scheffelaar, J., Boendermaker, M., & Dückers, M. (2024). *De psychosociale impact van de gaswinningsproblematiek op bewoners in 2023: Gronings Perspectief fase 4*. Groningen: Heymans Instituut, Rijksuniversiteit Groningen.

Kooij, P. (1991) 'Het Noorden en de Nederlandse Economie: trekpaard of wingewest?' in: K. van Berkel e.a. (eds.), *Nederland en het Noorden.*, 152-168. Assen.

Korobov, N., & Bamberg, M. (2004). *Positioning a 'mature' self in interactive practices: How adolescent males negotiate 'physical attraction' in group talk*. *British journal of developmental psychology*, 22(4), 471-492.

Kunneman, H.P., & Suransky, A.C. (2011). Cosmopolitanism and the Humanist Myopia. In Rovisco, M., & Nowicka, M. (Eds.), *The Ashgate Companion to Cosmopolitanism*. Ashgate Publishing Company.

Laceulle, H. (2018). *Aging and Self-Realization: Cultural Narratives about Later Life*. Bielefeld: transcript Verlag.

Lindemann Nelson, H. (2001). *Damaged Identities, Narrative Repair*. Ithaca: Cornell University Press

Lindemann, H. (2020). Counter the counterstory: Narrative approaches to narratives. *Journal of Ethics and Social Philosophy*, 17(3), 286–98.

McAdams, D. P. (1993). *The stories we live by: Personal myths and the making of the self*. New York: William Morrow

McVee, M. B., Silvestri, K. N., Schucker, K. A., & Cun, A. (2021). *Positioning theory, embodiment, and the moral orders of objects in social dynamics: How positioning theory has neglected the body and artifactual knowing*. *Journal for the theory of social behaviour*, 51(2), 192-214.

Milikowski, F. (2020). *Een klein land met verre uithoeken: Ongelijke kansen in veranderend Nederland*. Atlas Contact.

Mitchell, M. & Egudo, M. (2003). *A review of narrative methodology*. Adelaide: DSTO Systems Sciences Laboratory.

Moolenaar, E. (2021). The Earth Is Trembling and We Are Shaken. Governmentality and Resistance in the Groningen Gas Field. In: Loloum, T., Abram, S., & Ortar, N. (Eds.). (2021). *Ethnographies of power: a political anthropology of energy* (Vol. 42). Berghahn Books.

Moolenaar, E. N. (2022). "Not all crises are created equal": Online narratives about COVID-19 and induced earthquakes in the province of Groningen, The Netherlands. *Journal of Political Ecology*, 29(1).

Nind, M. (2017). The practical wisdom of inclusive research. *Qualitative research*, 17(3). 278-288.

Pinn, A. (2015). Confronting RACISM: DON'TS & DOS FOR HUMANISTS. *The Humanist*, 75(4), pp. 24-28.

Ricoeur, P. (1992). *Oneself as another*. Chicago: The University of Chicago Press.

Riessman, C. (2005). Narrative Analysis. In: *Narrative, Memory & Everyday Life*. University of Huddersfield, Huddersfield, pp. 1-7

Schreuder, W.E., Busscher, N., & Postmes, T. (2023). *Inzicht in impact. De maatschappelijke gevolgen van de gaswinning en denkrichtingen voor de toekomst*. Groningen: Kennisplatform Leefbaar en Kansrijk Groningen.

Slocum-Bradley, N. (2010). *The positioning diamond: A trans-disciplinary framework for discourse analysis*. *Journal for the theory of social behaviour*, 40(1), 79-107.

Stroebe, K., Postmes, T., Boendermaker, M., Kanis, B., Richardson, J., Bovenhoff, M., Schoutens, L., Broer, J. & Greven, F. (2019a). *Gaswinning en versterking: De sociale impact voor Groningers*. Groningen: Heymans instituut, Rijksuniversiteit Groningen.

Stroebe, K., Postmes, T., Boendermaker, M., Richardson, J., Bovenhoff, M. & Kanis, B., (2019b). *Sociale samenhang, samenwerking en veerkracht in het Groningse gaswinningsgebied*. Groningen: Heymans instituut, Rijksuniversiteit Groningen.

Stroebe, K., Postmes, T., Kanis, B., Jong, de, M., Boendermaker, M., Schoutens, L., & Adams, W. (2021). *Overzicht Gronings Perspectief 2016 - 2022*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

Verdoes, A., & Boin, A. (2021). Earthquakes in Groningen: Organized Suppression of a Creeping Crisis. In: Boin, A., Ekengren, M., Rhinard, M. (2021). *Understanding the Creeping Crisis* . Cham: Springer International Publishing. (pp. 149-164)

Bijlagen

Bijlage 1: Informed consent formulier

Informatie voor deelname aan wetenschappelijk onderzoek

Dader, Slachtoffer, Mens

Officiële titel: Een empirisch onderzoek naar de positionering van betrokkenen van een versterkingsoperatie in het gaswinningsgebied in Groningen.

Inleiding

Beste deelnemer,

Met deze informatiebrief informeer ik u over mijn afstudeeronderzoek. U heeft aangegeven hier meer informatie over te willen. U leest hier om wat voor onderzoek het gaat, wat het voor u betekent, en wat de voordelen en nadelen zijn.

Stel uw vragen

U kunt uw beslissing nemen met de informatie die u in deze informatiebrief vindt. Daarnaast raden we u aan om op de website van de UvH de [veelgestelde vragen van deelnemers aan onderzoek](#) te lezen.

1. Algemene informatie

Dit onderzoek is goedgekeurd door de Ethische Commissie van de Universiteit voor Humanistiek. Een ethische commissie toetst of u als deelnemer juist wordt behandeld, of u de juiste informatie ontvangt en of er goed met uw gegevens wordt omgegaan. Het onderzoek wordt uitgevoerd door mij, Joop van Wijnen. Ik ben masterstudente aan de Universiteit voor Humanistiek. Dit onderzoek voer ik uit ter afronding van mijn master Humanistiek. Verder werk ik als geestelijk verzorger in het aardbevingsgebied. Wat die twee rollen met elkaar te maken hebben, leest u in punt 9 van deze brief.

2. Wat is het doel van het onderzoek?

Waar gaat dit onderzoek over?

Dit onderzoek heet “Dader, Slachtoffer, Mens.” Die titel heeft het omdat we vaak bij situaties van geweld, onrecht of conflict denken dat er een duidelijke dader en een duidelijk slachtoffer zijn. In de context van Groningen zijn de meningen erover verdeeld of er een duidelijke dader is, en wie dit dan is. Ook verschilt het hoe mensen kijken naar slachtoffers. Dan zijn er ook nog anderen, wetenschappers maar ook niet-wetenschappers, die zeggen dat er ook omstanders zijn in Groningen. Dat zijn mensen die geweld, onrecht of conflict zien gebeuren. Omstanders zijn zelf echter geen dader of slachtoffer.

In mijn onderzoek wil ik kijken of mensen die betrokken zijn bij een bouwoperatie vanwege gaswinnings-schade soms een van die drie posities innemen. Zien zij bijvoorbeeld zichzelf als slachtoffer? Ook wil ik kijken naar hoe ze naar de ander kijken. Is de ander ook slachtoffer? Of is de ander dader? Of allebei tegelijk? Of geen van beiden? En hoe zien we dat terug in gesprekken tussen mensen?

Waarom doe ik dit onderzoek?

Ik doe dit onderzoek omdat ik vanuit mijn werkpraktijk heb gezien dat alle belevingsproblematiek de gemeenschappen in Groningen onder druk heeft gezet. De gaswinning, aardbevingen en versterkings- of sloop/nieuwbouw kan zorgen voor spanning in relaties tussen ouders en kinderen, echtgenoten, burens, of bewoners en professionals. Volgens mij heeft dat onder andere te maken met dat mensen elkaar soms gaan zien als dader.

In wetenschappelijk onderzoek is er alleen nog bekend dat bewoners toegenomen conflict ervaren. Er is verder nog nauwelijks onderzocht wat dat conflict precies inhoudt. Ik hoop dat als we wat beter begrijpen hoe dat werkt, of mensen inderdaad elkaar als dader zien, het misschien ook makkelijker wordt om het conflict wat te verminderen.

3. Hoe verloopt het onderzoek?

Uw eventuele deelname aan het onderzoek verloopt in verschillende stappen.

U bent benaderd door Nicole van Eijkern of Marjo van Bergen. U heeft aangegeven dat u interesse heeft in meer informatie, daarom krijgt u deze brief. Deze brief is bedoeld om u meer informatie te geven.

Als u na het lezen van deze brief nog steeds interesse heeft om misschien mee te doen, kunt u dat aangeven bij Nicole/Marjo. Dan plannen we een kennismaking in van u en mij, Joop van Wijnen. Ik ben de onderzoeker die het onderzoek bedenkt en uitvoert. Tijdens de kennismaking kunnen wij elkaar ontmoeten. Ook kan ik vragen die u heeft over deelname aan het onderzoek beantwoorden. Deze kennismaking is nog geen deel van het onderzoek, er wordt dus ook niks van opgenomen of iets dergelijks.

Na de kennismaking besluit u of u mee wilt doen. Dit hoor ik graag binnen een week na het kennismakingsgesprek. Als u mee wilt doen, tekent u het toestemmingsformulier. Deze zit in in de bijlage van deze brief.

Daarna ben ik bij enkele gesprekken van u. Dit zullen gesprekken zijn waarbij het gaat over de bouwoperatie die moet gebeuren vanwege aardbevingsschade. Dit kunnen bijvoorbeeld overleggen zijn over de vorderingen van de bouw, maar ook bijvoorbeeld gesprekken met uw collega, buur, of familielid. Deze gesprekken neem ik op met audio en eventueel ook video. Of het audio of video is, hangt er vanaf waar de deelnemers aan het gesprek mee hebben ingestemd. Mogelijk heb ik nog een 1 op 1 interview met u. Of we wel of niet een interview doen, en bij welke gesprekken ik aanwezig ben, stemmen we samen af. Ik ben alleen bij gesprekken waarvan we hebben afgesproken dat ik er bij ben. Deze fase van het onderzoek heet de dataverzameling.

Nadat ik de gesprekken heb opgenomen, ga ik ze uitschrijven in tekst (transcripten) en analyseren. Daar hoeft u niks meer voor te doen. Als ik klaar ben met de analyse, schrijf ik de resultaten van het onderzoek op. Ik beantwoord mijn onderzoeksvragen. Ik maak een onderzoeksverslag waarin te lezen is wat mijn vraag was, hoe ik op zoek ben gegaan naar een antwoord daarop, welke antwoorden ik heb gevonden, en of dat in lijn is met eerdere onderzoeken.

Als dit onderzoeksverslag klaar is, stuur ik het naar mijn beoordelaars en naar u. Na de beoordeling wordt het in de online database van de Universiteit voor Humanistiek gepubliceerd. Deze is openbaar. Als u zoekt op "UVH Research Portal" kunt u zien hoe deze database eruit ziet. In deze publicatie worden geen transcripten, audiobestanden of videobestanden bijgevoegd. Die zijn nergens publiekelijk vindbaar.

Af en toe komt het voor dat masterscripties ook in een wetenschappelijk tijdschrift gepubliceerd worden, of dat een organisatie ze op hun website plaatst. Het zou kunnen dat dit met mijn masterscriptie gebeurt. GVA zou dit bijvoorbeeld op hun website willen plaatsen. Voor alle soorten publicatie buiten publicatie in de UVH-database, vraag ik u apart toestemming. De toestemming voor publicatie van het onderzoek op de UVH-database, hoort bij toestemming voor participatie bij het onderzoek.

4. Welke afspraken maak ik met u?

Ik wil graag dat het onderzoek goed verloopt. Daarom maak ik de volgende afspraken met u :

- U komt naar de afspraken die we gemaakt hebben. Als u toch niet kunt, laat u dat weten.
- U neemt contact op met de onderzoeker in deze situaties:
 - U wilt niet meer meedoen met het onderzoek.
 - Uw telefoonnummer, adres of e-mailadres verandert.

5. Wanneer stopt het onderzoek?

- a. U wilt zelf stoppen met het onderzoek. Dat mag op ieder moment. Meld dit dan meteen bij de onderzoeker. U hoeft er niet bij te vertellen waarom u stopt.
- b. Het onderzoek stopt om andere redenen
- c. Het onderzoek is afgerond

Wat gebeurt er als u stopt met het onderzoek?

Ik gebruik de gegevens die tot het moment van stoppen zijn verzameld.

6. Wat doe ik met uw gegevens?

Doet u mee met het onderzoek? Dan geeft u ook toestemming om uw gegevens te verzamelen, gebruiken en bewaren.

Welke gegevens vraag ik aan u?

Algemene gegevens:

- Naam
- Leeftijd
- Gender
- Geboorteplaats en plek van opgroeien
- In het geval dat u de bewoner bent van de woning in kwestie: Postcode (zonder cijfers)

Contactgegevens:

- Email-adres
- Eventueel uw telefoonnummer (afhankelijk van uw voorkeur)

Gegevens voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag:

- Vorm van betrokkenheid bij de bouwoperatie
- Morele overtuigingen (overtuigingen over goed en fout)

Waarom verzamel, gebruik en bewaar ik uw gegevens

Ik verzamel, gebruik en bewaar uw gegevens om de vragen van dit onderzoek te kunnen beantwoorden. En om de resultaten te kunnen publiceren.

Hoe bescherm ik uw privacy?

Om uw privacy te beschermen geef ik u een andere naam. Als ik uw gegevens verwerk, gebruik ik steeds alleen die naam. Ook in rapporten en publicaties over het onderzoek kan niemand terughalen dat het over u ging. Namenlijsten worden tijdens het onderzoek op een beveiligde locatie bewaard: een schijf waar alleen ik toegang toe heb.

Wie kunnen uw gegevens zien?

Ik kan wel uw naam en andere persoonlijke gegevens zonder code inzien. Ik ben ook de enige die contact met u opneemt en het onderzoek uitvoert.

Hoelang bewaar ik uw contactgegevens?

Ik bewaar uw algemene gegevens en contactgegevens gedurende de uitvoering en publicatie van het onderzoek. Daarna wordt deze vernietigd, tenzij u expliciet toestemming heeft gegeven om bijvoorbeeld uw naam openbaar te maken. Na vernietiging van de contactgegevens kan niet meer achterhaald worden welke onderzoeksgegevens bij welke deelnemer hoorden. Om aan te kunnen tonen dat er daadwerkelijk personen aan het onderzoek hebben deelgenomen worden toestemmingsformulieren digitaal bewaard op een veilige locatie gedurende **maximaal** 10 jaar. Deze zijn enkel voor mij toegankelijk.

Hergebruik van onderzoeksgegevens

Soms komt het voor dat onderzoeksgegevens, bijvoorbeeld transcripten, worden gedeeld met andere onderzoekers. Daar kunnen zij dan een ander onderzoek mee doen. Het kan voorkomen dat de transcripten van dit onderzoek gedeeld worden met andere onderzoekers voor vervolgonderzoek. [Daar geeft u toestemming voor wanneer u onderstaand toestemmingsformulier tekent.](#) Deze transcripten zijn niet herleidbaar naar u. Ze worden opgeslagen onder een valse naam. Ook andere namen die voorkomen in het transcript worden vervangen. Plaatsnamen worden weggehaald.

Wilt u meer weten over uw privacy?

- Wilt u meer weten over uw rechten bij de verwerking van persoonsgegevens? Lees dan de [Privacy Verklaring voor onderzoek](#) van de UvH.
- Heeft u vragen over uw rechten? Of heeft u een klacht over de verwerking van uw persoonsgegevens? Neem dan contact op met Joop van Wijnen.

7. Heeft u vragen?

Verdere vragen over het onderzoek kunt u stellen aan Joop van Wijnen

8. Hoe geeft u toestemming voor het onderzoek?

U vertelt mij of u de informatie begrijpt en of u wel of niet wilt meedoen. Wilt u meedoen? Dan vult u het toestemmingsformulier in dat u bij deze informatiebrief vindt. U en ik krijgen allebei een getekende versie van deze toestemmingsverklaring.

9. Betrokkenheid GVA

Iemand van GVA, Marjo of Nicole, heeft u benaderd. Toch is GVA niet de opdrachtgever van dit onderzoek. Ze zijn er wel op een ondersteunende manier bij betrokken. Wat houdt dit precies in? Hoe zijn de rollen verdeeld?

Dat zit als volgt. Ik ben de bedenker en uitvoerder van dit onderzoek. De beslissingen over waar het onderzoek over gaat, of hoe ik het doe, maak ik. Dit onderzoek doe ik als onderdeel van mijn studie, niet als onderdeel van mijn werk.

GVA helpt mij wel een beetje bij dit onderzoek. Het stukje waarbij Marjo, Nicole en Naomi (de teamleider van GVA) mij helpen is het zoeken van deelnemers aan dit onderzoek. Ik heb hen verteld wat voor onderzoek ik wil doen. Ook heb ik daarbij gevraagd of zij huishoudens kenden met minstens twee bewoners die zouden willen meedoen, en bewoners die niet in een hoog moment van stress zaten. Zij zijn vervolgens gaan nadenken, hebben met mij overlegd over de opties en vervolgens u benaderd. We kiezen bewust deelnemers die niet uit mijn eigen netwerk komen. Op die manier houden we mijn rol als onderzoeker in het aardbevingsgebied, en geestelijk verzorger in het aardbevingsgebied, gescheiden.

Op het punt van werving van deelnemers heb ik dus samen met GVA keuzes gemaakt. Op de andere punten maak ik de keuzes zelf, zonder GVA.

10. Bijlagen bij deze informatie

- A. Contactgegevens
- B. Toestemmingsformulier

Bijlage 1: Contactgegevens

Naam: Joop van Wijnen

E-mailadres: joopvanwijnen285@gmail.com

Telefoonnummer: 06-23202846

Bijlage 2: Toestemmingsformulier deelnemer

Titel van het onderzoek: Dader, Slachtoffer, Mens

Leest u a.u.b. de tekst en vink vervolgens elk hokje aan!

Voor de deelnemer:

- Ik heb de informatiebrief gelezen. Ook kon ik vragen stellen. Mijn vragen zijn goed genoeg beantwoord. Ik had genoeg tijd om te beslissen of ik meedoe.
- Ik weet dat meedoen vrijwillig is. Ook weet ik dat ik op ieder moment kan beslissen om toch niet mee te doen met het onderzoek. Of om ermee te stoppen. Ik hoef dan niet te zeggen waarom ik wil stoppen.
- Ik geef de onderzoeker toestemming om mijn gegevens te verzamelen en te gebruiken. De onderzoeker doet dit alleen om de onderzoeksvraag van dit onderzoek te beantwoorden.
- Ik begrijp dat de verzamelde onderzoeksgegevens worden hergebruikt voor vervolgonderzoek dan wel onderzoek in hetzelfde werkveld of onderwijs. Deze gegevens zijn niet herleidbaar naar mij.
- Ik weet dat voor de uitvoering van het onderzoek sommige mensen al mijn gegevens kunnen inzien. Die mensen staan in deze informatiebrief. Ik geef deze mensen toestemming om mijn gegevens in te zien voor deze controle.
- Ik wil meedoen aan dit onderzoek.

Mijn naam is (deelnemer):

Handtekening:

Datum : __ / __ / __

Voor de onderzoeker

Ik verklaar dat ik deze deelnemer volledig heb geïnformeerd over het genoemde onderzoek.

Als er tijdens het onderzoek informatie bekend wordt die de toestemming van de deelnemer zou kunnen beïnvloeden, dan breng ik haar daarvan tijdig op de hoogte.

Naam onderzoeker (of diens vertegenwoordiger):

Handtekening:

Datum: __ / __ / __

Aanvullende informatie is gegeven door:

Naam:

Functie:

Handtekening:

Datum: __ / __ / __

* Doorhalen wat niet van toepassing is.

Bijlage 2: Interview guide

Interview guide

- Voorstellen
 - Humanistiek
 - GVA
 - Onderzoek → Onafhankelijk
- Interview inleiden
 - Audio-opname
 - Open deur-vragen
 - Jouw verhaal
 - Neem eigen regie

- Betrokkenheid versterking
- Visie betrokkenen
 - Wie is betrokken?
 - Beeld anderen
- Relatie gaswinning-versterking
 - Dichtbij/ver weg?

Bijlage 3: Codeerschema

Personages

Aannemer	Gemeente Groningen	NAM
Adviseurs	Grensregio's	NCG
[Bedrijf onafhankelijk bouwadviseurs]	Het Westen	[Onafhankelijk bouwadviseur Janita]
Bewoners	Hotemetoten	Onafhankelijke partij
Bewonersbegeleiders	IMG	Onduidelijk wie
Bouwpersoneel	Janita	Overheid
Constiteurs	Journalisten	PEGAS
CVW	Juristen	Politiek
Den Haag	Kinderen Marieke	Projectleider
Dennis	Leveranciers	Provincie Groningen
De straat/de buurt	Man Janita	Regering
[Dorpsbewoner]	Marianne en Geert	Sonja
Eigen klanten Janita	Minder mondige mensen	Stut en Steun
[Gemeente Janita]	Minister Wiebers	Toezichthouder Willem-Alexander

Positionering

Rechten

Plichten

Identiteitsconstructie

Acterschap

Vergelijking andere betrokkene

Tijdsverloop
